

Abaŋ 5

Ɣothralia ye kööl

Ɣothralia ye kööl

Në ye biäknë, ke yïn bë kä ke ciɛɛŋ de Ɣothralia, ku kä ke täŋjöt ku Cïn de baai deet. Ye piny cën kɔc thïn yekööl, Australia ee pan thek biäk tajiir pinynhom ebën. Kä path ye abaköök looi bï kek pan da cuɔt tueŋ aa yeku leec apɛy.

Piny

Piny ë Australia ee piny cë dhiɔp apɛy. Yeen ee piny dïït nämba dhëtem pinynhom ku paandïït de bɛi tö wïïr. Yen ëya ee piny cïn yic piu ku kee piny dït arëët. Ɣän juëc ke Ɣothralia aaye tiɔm rac ku ciɛn deŋ, rir yic apɛi bë kɔc pur etɛ̈ɛ̈n. Ɣön cë yaak tɔu baai köu aɣeer aa cɔl the outback'. Aya, yeen ee piny cë yak apɛy wär bɛ̈ɛ̈y ceŋ yak, ka yeen ɣön juääc yiic Ɣothralia piu aa kä ril apɛy.

Ke ye paandïït, Ɣothralia abɔŋ ɣän wääc ku kelaimitke awääc. A leŋ ɣön tuc ku leŋ yiic dën cuëëc ku ɣön leŋ yiic rol liɛɛt cɛl. Na lɔɔr cɛɛm, ka yïn yök ɣön lir ye piu köny thïn, ku ɣön kä aa bɛn tuöc kööl kök.

Akuma a mac bɛ̈ɛ̈ykor ka bët, ku bɛ̈ɛ̈ykor ka dhëtem ye bɛ̈ɛ̈ykor ka bët kä yiic aa mac röt kek pëc; Akuma de Ɣothralia amac ke ɣänke eyä:

- Ashmore ku Cartier Islands
- Tuur de Christmas Island
- Piny de Cocos (Keeling) Islands
- Jervis Bay Territory
- Tuur de Coral Sea Islands
- Tur Heard ku McDonald tɔu Wär Antarctic ë Ɣothralia
- Tuur de Norfolk Island.

Ɣɔn Awiɛɛc Pinynhom

Ɣön ka thiäär ku dhorou baai Ɣothralia aa cï UNESCO gät piny ke ye ɣön awiɛɛc pinynhom.

Kä thɛɛr Heritage.

- Ɣän ke mabuuth ke Ɣothralia
- Piny de Ciɛɛŋ de Budj Bim
- Ɣön Nyooth käŋ nyanŋaknhom ku Dum Carlton thuur Michelle McAulay
- Ɣön Opera Sydney.

Ɣön Opera Sydney

Natural

- Ɣ̈ɔ n yom läi dït Ɣothralia ẗɔ u South Australia ku Queensland
- K'gari (Panhom thɛɛr de Fraser)
- Thööŋ ë nhom Ɣothralia
- Great Barrier Reef ẗɔ u Queensland
- Greater Blue Mountains ẗɔ u tueŋ Sydney
- Heard ku McDonald Islands
- Akut de Lord Howe Island
- Tuur de Macquarie Island
- Ningaloo Coast
- Purnululu National Park
- Wanh Aŋëlëc (Shark Bay) ẗɔ u Western Australia
- Ɣ̈ɔ n ë bor paan de Queensland.

Liääp

- Kakadu National Park tɔu Northern Territory
- Ɣɔ̈ŋ Tasmanian
- Uluru-Kata Tjuta National Park tɔu Northern Territory
- Piny Wër de Willandra.

Wave shaped rock tɔ̈ në base of Ayers Rock in Uluru-Kata Tjuta National Park

Kä mɛ̈t röth në western iconography ku kä thɛɛr ke gäi tɔ̈ nhial kë, aaye bianabuur ke kä ke ciɛɛŋ thɛɛr tɔ̈ enɔŋ kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander. Kee ɣän kë athiɛk yiic në biäk de ceŋ ke Ɣothralia ku kaa thiɛk yiic enɔŋ kɔc ke Ɣothralia kedhiɛ. Ɣän ke yath aaye rek në akoköol ɣɔn thɛɛr ku dik den në ceŋ ke ye koolë yiic, yekä juëc ke ciɛɛŋ nyuɔɔth, riääi ku määth kenë rëër.

Pan lääu yic

Kɔɔc ke kɔŋ nyuc baai Ɣothralia – baai Ɣothralia, Aborigiin ku kɔɔc tuur Torres Strait kek aa kɔɔc ke kɔŋ nyuc ku jal jäŋ lɔ̈k bɛ̈n Keek acï tɔ̈ në län wën kenë kɔc rɛ̈ër në ke ku ye cath kenë keek. Arekde -Diɛt ke kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander aaye kököol thäny röth lööŋ lueel, ciɛɛŋ ku täu de piny në ɣän wääc ku thook wääc yiic tɔ̈ paan de Ɣothralia. Aaci ke muk ku ye ke looi në run biänabuur cï kut.

Në Ɣän juëc ke Ɣothralia, kɔc acïn kä juëc yekë ke yök cï man de, thukuul, paan de akïm, ku thuuk, ci man yenë kɔc kɔ̈k ke yök eke piɔl yiic. Wɔ luï në tök buk kɔc tɔ̈ në ɣän rir në piir ke yic epaanë kuɔny. Kɔc juëc nyic keek aci kë kɔc kë kuɔny arëët në kä ke pïïrden ku kä ke ye thänë.

Ɣɔ̈ŋ Tasmanian

Redio ye riit kɔc cök

Ruöön 1929, Alfred Traegar, ka ye raan Adelaide a cë redio tueŋ ye riit kɔc cök bɛ̈n looi. Kɔc aa cë redio kën bɛ̈n ya riit ke cök bë luui dhöl ka rou. Bɛ̈ɛ̈y wën cë ke thook lel, ɣɔ̈n piööc wɛ̈t Nhialic thïn ku wuöt Aborigiin a cï redio kën bɛ̈n kony apɛy. Redio ye riit kɔc cök a aguiir ka rou kuc riɛl bɛ̈n cɔl a loi, Aguir Ɲɛɛknhom Akïm Pär ku Panpiööc Aliric.

Aguir Ɲɛɛknhom Akïm Pär

Raan Nhialic cɔl John Flynn ee rɛ̈ɛ̈r ku luui kek kɔɔc cëŋ baai kɔ̈u aɣeer. Ee cë tak bë akïïm ya riɛɛŋ tiɛɛr tɛ̈n kɔɔc wɛ̈r wei baai kɔ̈u aɣeer. A cï akuma, Qantas ku aguirguiir abiöökruaal kɔ̈k bɛ̈n kony bë kë deen cë tak rot lëu. Aguir Ɲɛɛknhom Akïm Pär a cë jal bɛ̈n gɔl 1928 ku ke ka leŋ kɔɔc ŋuɔt ke cïn tɛ̈ ye kek yup bë kuɔɔny la tɛ̈n keek. Na ye wäär le redio ye riit cök bɛ̈n ka cë rot bɛ̈n bë akïm ya yuöp ku riiŋ baai kɔ̈u aɣeer bë raan tuany la dööt.

Panpiööc Aliric

Ɣet run 1950, mïth ke cëŋ baai kɔ̈u aɣeer aa ke ye la panpiööc ye kɔc nin thïn wälä aa ke ye tuöc kä piööc dhël atuc. A cï Adelaide Miethke, bɛ̈ny Aguir Ɲɛɛknhom Akïm Pär pankoor South Australia a cë redio ye riit cök bɛ̈n yök ka ye kë wën lëu bï mïth ya piɔ̈ɔc aya. Lon Alice Springs a cë piööc mïth bɛ̈n gɔl wäär ruöön 1948. Panpiööc Aliric a cë jal bɛ̈n gɔl run kɔ̈k bö yiic. Panpiööc Aliric Ɣothralia cë bɛ̈ɛ̈y kɔ̈k kony bïk aguir cït kën looi.

Radït thɛɛr de pïŋ aci waar në radït mɛn tɔ̈ emɛnë ku yen ëya acï ajuiɛr de internet bɛɛr waar. Redio ye riit kɔc cök a cë jal waar emën redio dɛ̈d wën ben piath apɛy ku Aguir Ɲɛɛknhom Akïm Pär ku Panpiööc Aliric aa ŋuɔt ke ye aguirguiir kɔc kony baai kɔ̈u aɣeer Ɣothralia. Mïth Panpiööc Alir Yic baai New South Wales.

Kïn Ɣothralia

Cïn de Ɣothralia acii kä juëc guaŋ, nɔŋ yic ciɛɛŋ de kɔc tueeŋ Indigenous ku kä ke pïïrden, akuut kuɔn e kɔc wääc, akökööolda, yicthiɛk ye pïïrda ŋɔ̈ɔ̈r, täu de pïïrda ku kɔc ke Ɣothralia nhiar ku ke.

Biäk 6, Akoköol dɛn de Ɣothralia lɣoi akökööolda. Anyooth kä juëc ke piöth thɛɛr de Ɣothralia, ku kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander ku kä kɛɛn ke ye thanë. Akökööl ëya göl ku kä ciɛɛŋ wääc në Ɣothralia, akuut wääc, ku kä nuän kɔc, cï man de tɔɔŋ, cuku ke thɔ̈ɔ̈r në tok ke wɔ ye paan tök.

Biäk ciɛ̈ɛ̈n de ye capta ë aluel tö yenë pïïr thïn ye ku kuanycök ku kɔc nhiaar ku keek.

Tuk ku dɛkdɛk nhom

Kɔɔc juɛ̈ɛ̈c Ɣothralia aa nhiar tuk ku kɔɔc juääc aa cë kä path looi pinynhom ye dhël kën yic.

Anyëköol kua yiic ebën, tuk a cë kɔɔc Ɣothralia luɛɛl ku mɛt ke yiic. Gɔl tɛ̈ wäär puɔc kɔc nyuc, tuk a cë kɔc bɛ̈n cɔl ye nhïïm määr kä rac loi röt. Gut wäär thɛ̈r tɔŋ, jeec Ɣothralia aa cë bɛ̈n ya tuk bïk kɔc dɔ̈k rin wël tɔŋ.

Tuk aya ee kɔɔc tuk ku kɔɔc daai cɔl aa yök röt ke ye kac tök. Kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander ku kɔc eke piäc bɛ̈n Ɣothralia aaye pol arëët në kura ë paanë.

Kɔɔc juɛ̈ɛ̈c Ɣothralia aa thuëëc akut yic. Lööŋ ke kura cɔl Thɔka, rugby league, rugby union ku gɛɛm de ɣothralia ku lööŋ ke Football (‘Aussie Rules’) aaye thiɛk yiic në Ɣothralia ku kaa yenë ke daai arëët. Kuaŋ, tennis, kat, golf ku wëër mëlääŋ aa kä tuktuuk path ye kɔc ke nhïïm dɔ̈k baai Ɣothralia.

Ɣothralia ee ye puöu tɔɔŋ apɛy rin cricket yekä thuɛ̈ɛ̈c. Akut de Ɣothralia ku akuut ke cricket aake pol arëët në tɛ̈ɛ̈r në göl de gɔl de 19 century.

Wëër Ajëwääk Melbourne, ‘wëër baai cɔl a kääc ebën’, ee töön leŋ yic wëëu kuc juëc ku ye weer ajëwääk cë piɛɛŋ pinynhom. Wëër Ajëwääk tueŋ ee loi wäär ruöön ë 1861. Kööldiäk tueŋ Ɣɔrbɛ̈kläi yic, Kööl Wëër Ajëwääk Melbourne, a cë bɛ̈n ya kööl ye jäŋ lɔ̈ŋ baai Victoria gɔl 1877.

Sir Donald Bradman (1908–2001)

Sir Donald Bradman, e ye pol arëët në kura de cricket batsmen në thɛɛ- kedhiɛ, yen e ye raan töŋ ŋäär në Ɣothralia në biäk de pol. Yen e dïït paan cɔl Bowral, në New South Wales, ku pol tueŋde në cricket kenë team de Ɣothralia ee ye run de 1928.

Ian Thorpe a cë dɛ̈p ka dhiëc nyaai tuk Olympic yic Në cath tueŋde në England në run de 1930, go kä juëc tiaam arëët në pol yic. Në run ke yiic kee 21, ke ke cï guɔ ya raan lɔ wai de Ɣothralia. Në cäthdɛn ciɛ̈ɛ̈n në run de 1948, go akutnhom ya cɔl ‘The Invincibles’, në kë ëkënë kan tiaam në kɔc ke England.

Diik

Ɣothralia a leŋ diik kuötic gut diik Aborigiin ku diik kɔɔc cë köök Ɣothralia. Kuat diik ë Ɣothralia ebën a nhiar baai Ɣothralia ku pinynhom ebën.

Gäät

Ɣothralia anɔŋ akökööl në biäk de gäär Ɣothralia a leŋ yic anyëkööl juääc gɔl anyëkööl kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia ɣet anyëkööl kɔɔc Yurop wäär kɔŋ bɛ̈n run buɔt ka 18 yiic.

Käk ke ye göt thɛɛr biäk Ɣothralia aa ke ye jam biäk riɛl pïïr yic baai Ɣothralia. Agɛ̈ɛ̈t cït Henry Lawson ku Miles Franklin aa cë diɛt ku anyëkööl ɣäŋ Ɣothralia bɛ̈n göt ku gätkä dhël pïïr Ɣothralia.

Raan ka ye gät Ɣothralia cɔl Patrick White a cë bɛ̈n gäm ariöp ë Nobel rin gäät wäär run 1973. Dugɛ̈ɛ̈r kök ke thanë në Ɣothralia anɔŋ yï Peter Carey, Colleen McCullough ku Sally Morgan, Tim Winton, Tom Keneally ku Bryce Courtenay.

Judith Wright (1915 – 2000)

Judith Wright eye dugɛ̈r pieth, dutɔɔu, ye jam në gël de yïth ke kɔc tueŋ Aboriginal. Ɣothralia ku kac ke Yen eci yiɛ̈n ariöp juëc, nɔŋ yic Encyclopaedia Britannica në kë de gäärde ku yiɛ̈n miɔc de dääp Gold Medal de Tiɛ̈ŋ Mëlëk. Yen eye raan töŋ de akutmom de Tɔɔu de Kä ke Ɣothralia ku kä ci thäänу ke Aboriginal Treaty Committee.

Judith Wright aaye tak në ka pieth ci ke luɔi bääi në gäär de yic cen ke piööc de Ɣothralia cuɔt nhom nhial apëi në ka waar ke në ye mɛɛn.

Kɛɛ̈ ɾ̈

Kä ye Ɣothralia käär aa ŋic ku aa nhiɛɛr kɔɔc Ɣothralia ku kɔɔc pinynhom. Kɔc ye ket ku loikë kä ke daai në Ɣothralia ci man de yï Cate Blanchett, Geoffrey Rush, Nicole Kidman ku Hugh Jackman ku duluuï ke kä ke daai cït yï Peter Weir ku Baz Luhrmann aa cë gäm ariööp juääc pinynhom rin luɔn den.

Atiapa ke nyin

Ajuɛir de thur ku luɔi de atiɛpaai ëci gam arëët eye thuur de Indigenous në run 19 century kä ke yï Tom Roberts, Frederick McCubbin ku Arthur Streeton. Gɔl cɔl run buɔt ka 20 yiic, kɔɔc thuur cït Russell Drysdale ku Sidney Nolan a cë baai aɣeer Ɣothralia bɛ̈n ya thuur ke ye ril pïïr yic thïn. Na ye run thiök cë wan yiic, ka Brett Whiteley a cë bɛ̈n piɛɛŋ rin thuraa keen cë thuur. Atiapa ke Indigenous, atɔ̈ Albert Namatjira, Emily Kame Kngwarreye, Gloria Petyarre, Rover Thomas ku Clifford Possum Tjapaltjarri ke, ajuak röth në Ɣothralia ku në ɣän kök ke pinynhom.

Waak ku diër

Kaaŋ ye lac deet röl lɔn yen kaaŋ Ɣothralia ee kaaŋ cɔl didgeridoo, kaaŋ ë Aborigiin thɛɛr.

Kɔɔc Ɣothralia aa nhiar waak ku diër ku kɔɔc juɛ̈ɛ̈c Ɣothralia aa cë piɛɛŋ pinynhom rin waak ku diër.

Kɔc-nyic keek ke ke ye dukëët atɔ̈ Kylie Minogue, Jimmy Barnes, Paul Kelly, Olivia Newton-John, John Farnham, Nick Cave, ku dukëët ke Indigenous artists Archie Roach, Gurrumul ku Jessica Mauboy. Akuut ke Ɣothralia ye ket cï man de AC/DC ku INXS aci pinynhom ke nyic.

Diër ë Ɣothralia a cë la tueŋ apɛy rin kɔɔc path dier ku kɔɔc diër piɔ̈ ɔ̈th baai Ɣothralia cït Sir Robert Helpmann, Meryl Tankard ku Stephen Page, ku L Li Cunxin. Bangarra ee diëër de kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander, e diër nhiɛr kɔc ke Ɣothralia ku kɔc pinynohm ebɛ̈n, të piɛth ci luɔ̈i ye ku të ye kek ketthïn.

Kä cë lëu tëët ku kä cë cak

Ɣothralia a cë kä juääc lëu biäk tëët ku kïïm, tëët thok ebën, puör, wuut ku thät/guiër kä juääc.

Raan thiɛ̈ër ë Ɣothralia a cë gäm ariöp ë Nobel rin kuɛ̈n wël tëët ku kuɛ̈n wal döc cïk yök bï tuɛnytɛɛny juääc nyaai.

Kɔɔc leŋ kä cïk lëu tëët yic aa cë leec aya baai Ɣothralia. Ruöön ë 2005, Professor Fiona Wood a cë bɛ̈n leec rin döc kɔɔc cï mac nyop wën cë bɛ̈n bɛ̈ɛ̈y bei. Ruöön 2006, alɛc kën a cë bɛ̈n gäm Professor Ian Frazer wäär yen yam wäl ye adhiëëth gël wɛth. Ruöön ë 2007, Professor Tim Flannery a cë bɛ̈n leec rin lon deen tëët ë tiët piny.

Professor Wood ku Professor Frazer aa ke jäl Brïtänia bïk köök Ɣothralia. Raan ka lui Professor Frazer ee Dr Jian Zhou wäär cë jal bɛ̈n thou, ku yeen ee bɔ̈ China ku bïï dööc baai Ɣothralia.

Dr Fiona Wood AM (Dhiëth në 1958)

Dr Wood ee ye raan töŋ de kɔc ke Ɣothralia riëuë arëët në dïtoor ku dukuëën yiic. Nyïïnydïït dɛn de kïïm në biäk de kɔc cï nyok në pinynhom ebɛ̈n, yen acï kä juëc yök në kuɛ̈nde yic në biäk de luɔ̈i de wɛl ke nyok de guɔ'p.

Në luɔ̈ide në biäk de kɔc ɣɔn ci nyok në 2002 në bomn de Bali, Dr Wood ecï gɔ̈ɔ̈r rin ke ye raan de Order de Ɣothralia në 2003.Luɔ̈i diik de në biäk de yïlac de guɔ̈p cï nyok ecenë ye gɔ̈ɔ̈r rin ke ye raan de Ɣothralia de Ruɔ̈n në 2005.

Professor Fred Hollows (1929 – 1993)

Professor Fred Hollows raan koor piɔ̈u ke ye (dikor de nyin) ci kɔc juëc cɔk daai kë cït Biänabuur thiɛ̈rnyiɛɛny tök de kɔc në Ɣothraliaa ku piny thök ebɛn. Yen Fred Hollows ee dhieth paan cɔl New Zealand. Në run de 1965, ke yen ecï bɛ̈n Ɣothralia ku ka cï bɛ̈n ya duŋɔ̈r de akïm de nyin në Sydney hospital.

Yen eye kɔc thiɔ̈ɔ̈ŋ nhïïm në pïïr yic ku aci paan de akïm de kɔc tueeŋ keƔothraliaa bɛ̈n looi, mɛn dhiac eke tö në ye mɛɛn në Ɣothralia.

Në run de 1980, ke Fred Hollows eci cath në piny nhom ke liep akïïm ke nyin në bɛ̈i niɔ̈pë piir ke keek. Në pɛi de Ɗuän në run 1989, ke yen acï bë yiɛ̈n caata yen mɛ̈nh de paan de Ɣothralia.

Aguir ë Fred Hollows www.hollows.org.au Fred Hollows Foundation.

Lɛc ë kɔɔc ë Ɣothralia Ruöön yic

Gɔl 1960, lɛc ye kɔɔc ë Ɣothralia leec ruöön a cë jal bɛ̈n ya looi ruöön thok ebën bï kɔɔc leŋ kä path cïk luɔɔy baai Ɣothralia ya leec. Kuat raan a lëu bë ce lɔc kuany rin bë leec.

Kɔc yeke cɔl Kɔc ke Ruɔ̈ɔ̈n aaye ya kɔc ci baai luɔ̈ɔ̈i apieth ku cï londen deet. Eluɔ̈ɔ̈ië ekɔc wɛɛi piɔ̈ɔ̈th bë kɔc ya luuï apieth në yïk nhial de baai yic.

Kɔc ye ke yiɛ̈n ariöp aaye yiic naŋ mïth, kɔcdït ku kɔc kɔ̈k cï luuï në baai nɔŋ den.

Rin ke kee kɔc kë kä thɛɛr ku kä jöt atɔ̈ në www.australianoftheyear.org.au.

Dr James Muecke AM

Akim de nyin ku gël de cöör r 2020 acï yiɛ̈n de Ɣothralia de Ruɔ̈ɔ̈n

Dr Muecke yenë cak akut cɔl Sight For All, akut ye luuï bë cɔɔr de kɔc gël në kuɛ̈n, piööc, yïk ku piööc de kɔc ke bɛ̈i kɔ̈k yiic.

Dr Muecke ee jam lan nadë ke cɔɔr ku gëlde aaye yith ke mɛ̈nh raan ku ka luui bë pinynhom bë ciɛ̈n raan beer cɔɔr.

Professor Michelle Simmons (born 1967)

Dupiöny de quantum physics 2018 Ɣothralia Dupiööc Simmons edïïtë luɔ̈ide në atomic ku quantum computing.

Në këdɛɛn tuenŋ ye cɔl “ ɣän ke tëër ke thɛɛ ke computing ”, Dupiööc Simmons e kɔɔr bë computer de quantum ago ka juëc nuɛ̈n looi në kaam koor kë mɛn ëdë cï run juëc laar.Eë kuɛ̈në ecï kä juëc duɔ̈r yök ben ke ajuiɛɛ̈r de wal looi, nyooth de täu de piny, thurumbiil -ye röth geer, nyïny ci thɔ̈ɔ̈ŋ ku kɔ̈k juëc.

Në 2018, Dupiööc Simmons ecï gɔ̈ɔ̈r rin ke ye raan de ruɔ̈n de Ɣothralia ku ye luɔ̈i de thiaany de wël ke quantum. Në 2019, yen ecï kuany ke ye bɛ̈ny në biäk de Order de Ɣothralia në nyïny de “ luɔ̈i pieth në biäk de piööc ke ye dupiööc në quantum ku atomic ku ye role model”.

Wëëu Australia

Wëëu kuaan Ɣothralia aa kɔc ku kä ril Ɣothralia nyuɔɔth.

Kɔɔc cë kuany bïk rëër wëëu Ɣothralia kɔ̈ɔ̈th aa kɔɔc wën leŋ kë cïk kony në biäk de cɛɛŋ, tëët, tiɛ̈m de tɔŋ, thiɛɛtha, ku huur de atiɛpaai.

Queen Elizabeth II (1926–2022)

Tieŋ Melëk Elithebeth de rou yenë kee ye bɛny mac Ɣothralia. Yenë kee Tieŋ Mëlëŋ de Ɣothralia ku paan de United Kingdom. Acï ya meriir, ku lee cäp ku nyic kuumde në rään ebɛ̈n.

Hön de Jam ku Forecourt Mosaic

Të cenë Ɣön de Jam yïkthïn ajuiër de akut Design Development Landscape Plan, mɛn e cï riɛɛr në akut de Ɣön de Jam muk luɔi. Forecourt Mosaic e loinë Central Desert dot-style thuur de Michael Nelson Jagamara titled ‘Possum and Wallaby Dreaming’.

Dame Mary Gilmore (1865 – 1962)

Tiŋ cɔl Dame Mary Gilmore ee ka ye gät, ku ye wël lueel ku raan jam biäk kä wïc bë ke waar yiic baai. Yen aaye tak në gäärde ku jam ëyem jam në rör de diaar, kɔc ŋɔ̈ŋ, ku kɔc tueeeŋ Aboriginal and Torres Strait Islander.

AB ‘Banjo’ Paterson (1864 – 1941)

Andrew Barton Paterson ee ye raan gät diɛt ku ye wël lueel. Ee ka ye gät ka cɔl ‘Banjo’ Paterson ku a ye tak rin cï yen ‘Waltzing Matilda’ göt, din wën yen ya lac kiit baai Ɣothralia.

Abun John Flynn (1880–1951)

Aguir Akïïm Pär Ɣothralia www.flyingdoctor.net (Royal Flying Doctor Service of Australia) Yen aaye tak në kɔc juëc cï kony ku leer cenë akïm laar në ɣän kɔ̈k ke Ɣothralia.

Mary Reibey (1777 – 1855)

Mary Reibey ee ka ye raan tueŋ kɔɔc tajiir pan yam New South Wales. Wäär ɣëët Ɣothralia ka ye nyan thiin cë kuum, a cë rot bɛ̈n cɔl ye raan ye theek apɛy wun Ɣothralia.

Edith Cowan (1861 – 1932)

Edith Cowan ee ke ye raan luui lon adaidai, ku ye raan thiɛɛth ku raan jam rin diäär. Yeen a ye tak rin bääny de, ŋiɛ̈ɛ̈c de ku jam de.

David Unaipon (1872 – 1967)

David Unaipon ee ka ye raan gät, ku ye jam jäŋ nhom ku raan käŋ cak. Yeen a ye tak rin kä keen path cë luɔɔy biäk tëët ku gäät, ku rin cï yen Aborigiin cɔ̈k piny.

Sir John Monash (1865–1931)

Sir John Monash ee ye määdïth, ye lathkëër ŋäär jeny de paan de Ɣothralia. Yen aaye tak në ŋɔ̈ɔ̈r piethde ku nyiɛ̈c jamde.

Dame Nellie Melba (1861–1931)

Dame Nellie Melba ee ke ye raan ŋïc kiët apɛy. Yeen ee ŋic pinynhom ebën ka ye 'Nyanŋaknhom Waak' ku yeen ee yen raan tueŋ Ɣothralia ka kɔŋ ŋic pinynhom ebën rin rɔ̈l de.

Kööl ye baai yɛy cam

Nïn ke ye ke door Paan de Ɣothralia ayenë ke akökööl ku kä ke pieth ke baai wau thïn göl e' bɛ̈n de kɔc ɣer e paanë.

Kööl ë löŋ

- **Kööl de Run jöt pɛi nïn 1 pɛɛi de tök** ayenë göl de ruɔn loor në miɛt de piɔ̈u.
- **Kööldït de Ɣothralia mɛn ye pɛi nïn 26 pɛi ë Tök** eya thaa yenë kɔc ke Ɣothralia, piɔ̈ɔ̈th miɛt ku nyooth kë pïïrden rɔ̈m kë në Ɣothralia de ye thäänë. Kööl kën a ye ɣok yan ye ɣok kɔɔc Ɣothralia cam ku takku ɣëët wäär ɣëët Riɛ̈th Tueŋ Sydney Cove ruöön 1788.
- **Kööl ë Anzac pɛi nïn 25 pɛɛi de Ŋuän** ee kööl yenë tɔŋ de Gallipoli cenë lathkëër ke Ɣothralia mat kenë lathkëër ke New Zealand ku thɛ̈ɛ̈r kë në tɔŋ de piny de tök. Ee kööl thiɛk yic yenë kɔc cï röth gam në baai tak ku thou kë në tɔŋ yiic, ku bɛ̈n de dɔ̈ɔ̈r. Wɔ ëya wɔ ye kɔc yiɛ̈n nhuɔɔm ku riɛ̈ɛ̈u kɔc cï röth gam bïk thɔ̈ɔ̈r në ke de baai röör ku diäär, ku tɛ̈k ku në luɔi piethden në tɔŋ wääc ci ke looi.
- **Kööl de Dhiëëth Pɛɛi nïn 25** ayenë kɔc röth yiɛ̈n-miɔc ke ye bïak de yän de Dhieeth de Yecu Këritho.
- **Kööl de miɔc në pɛi nïn 26 pɛɛi de Thiɛɛr ku rou** ee ya biäk de pän de nïn ke yän de Dhiëëth.

Kööl wääc yiic

- **Kool de Luˈɔ i ka Kööl ë Thɛɛ kee Bɛ̈ t** ayenë yän de Miɛt de Piˈɔ n de duuï në Ɣothralia nyuɔɔth lon pieth de thɛɛ kee bɛ̈ t ne kööl yic —pinynhom tueŋ.
- **Kööl de Jön de Rɔt** ayenë këritha nooi ke nhïïm ciɛ̈ ɛ̈t në thon de Yecu këritho ku jön de rɔtde.
- **Kööl de Dhiɛ̈ɛ̈th de Mëlëk** ayenë kɔc piɔ̈ɔ̈th miɛt ke ye kööl de Raan Ŋäär Australia, Mëlëk Charles III. Yen Tiɛlŋ Melëk Elithebeth de Rou. Ë yanë aaye looi në pɛɛi de dhetem në kööl de tök de wik de rou në yitheet ku territory aye Western Australia yen liu thïn.

Kööl kɔk lɔŋ jäŋ

A leŋ kööl kɔ̈k ye jäŋ lɔ̈ŋ bɛ̈ɛ̈ykor yiic. Cëmën kööl Canberra, kööl abiöökruɛl baai South Australia ku kööl gɔl baai pankoor Western Australia.

Nïn kɔ̈k thiɛk yiic (eke cie yiit).

- **Wik de mät** aye looi në wik de pɛi 21 pɛ̈i ë diäk ku ka yenë piɔ̈ɔ̈th miɛt në biäk de ciɛɛŋ wääc.
- **Kööl de Gɛ̈m de Cääta de Ɣothralia në pɛi nïn 17 pɛi de Dheguan** ee kööl yenë piɔ̈th lɔyum në kë yenë cääta de mɛnhë baai në Ɣothralia wɔ mät nhïïm wɔdhiɛ ku nyuth wɔ luɔi de cök de baai piny në lɔtueŋ.
- **Kööl de pɛi de Awɛ̈ɛ̈c në wik de piɛ nïn 27 pɛi de Dhëc agut pɛi nïn 3 pɛi de Dhetem** eya wik ye wɔ wɔ piɔ̈ɔ̈th kuɔ̈ɔ̈t, buk dɔ̈ɔ̈r ku mät kɔɔr ku riër locar ke wɔ ye paan tök.

Kɔɔc Ɣothralia

Keya, Ɣothralia a cë ya pan töön leŋ yic kuat kuöt yic. Në yic pacɔ̈k ciin de kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander e diäk në thiɛ̈rnyiɛɛny yic.. Tɛ̈ wär diäk ŋuan yiic aa ke dhiëth aɣeer ku jalkä köök ke jäl bɛ̈ɛ̈y döt 200 yiic. Kë juëc kuɛt cëŋ Ɣothralia ee Ɣothralia cɔl a leŋ thok, yɛ̈th, ku ceŋceeŋ juääc.

Ke ye biäk tök de bɛ̈i ke Commonwealth, Ɣothralia anɔŋ määth kenë United Kingdom.

Kɔc ke Ɣothralia aaye piɔ̈ɔ̈th lɔyum në tau de caata de mɛnh de baai kenë ke, mɛn ye kuɛɛt wääc ke kɔc määtnhiim kedhiɛ. Kööl de Gɛ̈m de Caata de mɛnh de baai në Ɣothrala aaye door në pɛi 17 pɛi Dheŋuan në ruɔn thok ebɛ̈n. Ee Kööl yenë kɔc ke Ɣothralia ke nhïïm ciɛ̈ɛ̈t në yïk baai nhial ku lɔtueŋ de baai.

Jɛɛk Ɣothralia

Ɣothralia ee paan dik ë pïïr, ku ka luuï kɔc ke arëët. Pïïr tɔ kenë kɔc ke Ɣothralia awär ɣän juëc ke pinynhom kedhiɛ.

Dick Smith (dhiëth ne 1944)

Dick Smith ee ye mɔny tarjir, alëm ku ye dumiööc. Kɔɔc atëët lui aa yeku theek apɛy. Yen eci luuï në biäk de mïïth-ke Ɣothralia ku kee cï wëu në akuut juëc muk-kɔc ke Ɣothralia keek.

Yen acï bɛn cäk cɔl ye raan de Ɣothralia de ruöön në 1986 ku yiɛnë ariöp de luɔi piɛthde në lɔtueŋ de baai cï nyuɔɔth. Pïïr pɛɛth ye kɔɔc Ɣothralia pïr yen pïr wïc wuööt pinynhom ebën. Yen anyic arëët lɛ̈m de ɣan juëc, tiɛmde në tarjir yic ku nhiɛ̈ër den de baai.

The market

Tajiir aa ye ŋiɛɛc wëëu ku ŋiɛc juɛ̈r ye tajiir juaar dɛɛt puöth bïk wɛ̈ɛ̈u ken luööi baai Ɣothralia. Akut de loilooi, nɔŋ yic ciɛɛth de läi, piööc ku loiloi ke wëu, kekä aaye cïïn de wëu yiɛn paande Ɣothralia.

Wët kɛ̈ɛ̈c jɛɛk Ɣothralia dïl ee kɔɔc kök cɔl la jäl ɣön mec bïk wɛ̈ɛ̈u ken bɛn luööi baai Ɣothralia. Ɣɛɛc Ɣothralia yen buɔth Ɣɛɛc Japan cök biäk Asia-Pacific.

Ɣɔɔc

Bɛ̈idït ye tarjir looi në Ɣothralia aaye yï China, Japan, the United States, South Korea, Singapore, India, New Zealand ku United Kingdom. Kä ye Ɣothralia kee ɣääc biyic aye coal, iron ore, natural gas, ku piööc ku ɣän ke daai. Ɣɔɔc Ɣothralia a ŋaany nhom ku ɣɔɔc yen cë Ɣothralia cɔl la tueŋ të ɣɔn.

Wuut

Ɣothralia a jak col, luŋ kärba, puɔɔr ku luöŋ kɔ̈k. Aaye ke wïc arëët në ɣän ke pinynhom.

Ɣothralia a ye puöu tɔɔŋ kë yen adöny pinynhom luui kä lagɔy

Piath da a yeku nyuɔɔth dhël ye ɣok kɔɔc kɔ̈k ŋɔ̈ŋ nyïn kony. Kɔc ke Ɣothralia aaye ye këënë nyuɔɔth në kony de kɔc niɔp në piny thok ebɛ̈n.

Kony de Pinynhom ku Luui de Kɔc Niɔ̈p

Ɣothralia a nhiɛɛr bë määth ke bɛ̈ɛ̈y tɔ̈u Kuɔɔny ye Ɣothralia bɛɛy kɔk ŋɔŋ nyïn kony Kuɔɔny aaye yiɛ̈n bɛ̈i thiɔ̈k ku bɛ̈i ke pinynhom ku akuma kɔɔr kuɔɔny.

Ɣothralia ee bɛ̈ɛ̈y ŋɔ̈ŋ nyïn kony bïk ŋäänŋ den tek ku ɣɛ̈thkä pan den tueŋ. Kuɔɔny kën a yeku gam bɛ̈ɛ̈y thiääk ke ɣook yiic ku pinynhom ebën.

Në 2018, Dr Richard Harris ku Dr Craig Challen aake cï yiɛ̈n Ario'p de ŋeeny- de piɔ̈u ci juiir, ciɛ̈ɛ̈r de riɛr de piɔ̈u, kenë Medal de Orderde Australia (OAM), në lon piɛth cïk looi në luɔ̈k de mïth kee 12 ku dupiönyen de Kura në mou në kɛm kur paan de Thailand.

Kä ye Ɣothralia looi pinynhom

Ɣothralia a cë rot lac mat UN yic gɔl ruöön 1945. Amat UN biäk Apakaat ruöön 1951 yic, Ɣothralia ee kɔɔc apakaat muɔɔc anïïn. Ɣothralia ee jeec bë dɔ̈ɔ̈r la tiit juaar aya tën UN ku dööt kä wër wei bɛ̈ɛ̈y ŋuɔŋ ke guir yiic ku a lui apɛy biäk lon UN deen piööc, Tëët ku guiër Ceŋceeŋ.

Në 1971, Ɣothralia acï bɛ̈n në akut de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). Akut de OECD akɔɔr bë pïïr de biäk de jɛɛk cɔ̈k piny enɔŋ kɔc kedhiɛ në pinynhom ageer.

Ɣothralia yekööl ee pan dïït lääu yic ku kɔɔc tɔ̈u thïn aa la ke juak ke yiic, ku ee ye puöu tɔɔŋ kä cë lëu tuk yic, diik yic ku tëët yic. Yën atɔ̈ në akut de Asia-Pacific Economic Cooperation, de East Asia Summit, ku Pacific Islands Forum eya. Yen ämatnhom de bɛ̈i ke Southeast Asia ku ka luï kenë ke në ɣän kedhia.

Dr Catherine Hamlin AC (edhiëth në 1924–2020)

Pïr kɔɔc Ɣothralia a nhiarku apɛy ku ɣok a la tueŋ ka ɣo cök pïr piny. Gɔl në 1959, Dr Hamlin acï luuï paan de Addis Ababa në Ethiopia kony diäärthi kenë mïth eke bec në tuany cɔl' obstetric fistula'. Diäär nɔŋ ë tuaanyë aci gupken ye lëu në gël ku ka ye guɔ̈p riääk në kɔc nyin ku ye kɔc ken ke ɣöiwei.

Dr Hamlin kenë mocde aci paan de akïm cɔl the Addis Ababa Fistula Hospital bɛ̈n looi. Luɔ̈i piethden acï diäär juëc bɛ̈n cɔk në bɛ̈i ken yiic eke mit piɔ̈ɔ̈th, ku cïk pial.

Në 1995, Dr Hamlin acï bɛ̈n yiɛ̈n ariöp de luɔ̈ɔ̈i pieth ye cɔl the Order de Ɣothralia, mɛ̈n ye Ariöpdït arëët paan de Ɣothralia.

Kɔɔc Australia cë gäm Ariöp ë Nobel

Australia a ŋïc jäc ë wël ë tëët ku wël ë kïïm. renowned for scientific and medical research. Kee kɔc ke Ɣothralia tö piinykë acï yiɛn ariöp ye cɔl Nobel Prize në ke ɣän kë.

- Dupiööc William Bragg (1862–1942) ku Lawrence Bragg (1890–1971), kek diktoor
  William Bragg (wun) ku Lawrence Bragg (wä) aa ke cë gäm Ariöp ë Nobel Prize wäär ruöön 1915, ‘ rin cï kek wël X-rays kueen’.
- Bɛ̈ny Howard Walter Florey Dhiëth (1898–1968), yen pathologist
  ee dhiëth në Adelaide, South Australia, Howard Florey a cë bɛn gäm Ariöp ë Nobel ruöön 1945 (ke raan dɛ̈d) ‘rin kïïm cï yen penicillin yök ku tuenytuɛɛny ye lëu.
- Bɛ̈ny Sir Frank Macfarlane Burnet (1899-1985), yen dïktor ku ye dukuɛ̈n
  de kä ke guɔ̈p yic a cë bɛn gäm Ariöp ë Nobel rin kïïm 1960 ke (raan dɛ̈d)’ rin cï yen käk kɔc tiit gup yök’.
- Beny John Eccles ee dhiëth në Melbourne (1903-97),
  akïm de riɛɛr de guɔ̈p ku gɛ̈m Ariöp ë Nobel rin kiïm 1963 (ke raan dɛ̈d) rin jäc räl deen cë looi (1963).
  Yen e ye ran nɔŋ piɛth arëët në biäk de kä ke lɔ tueŋ de piöc.
- Sir Bernard Katz (1911–2003), ye physician ku ye biophysicist
  ee dhiëth në Germany, Bernard Katz acï bɛn ya mɔny Ɣothralia në 1941. Acï bɛn yiɛn ariöp cɔl Nobel Prize në Physiology ka Medicine 1970 “ kä cii ke yök në biäk de humoral transmitters në nerve terminals ku të yenë ke tɔ̈ɔ̈u thïn, leer biyic ku thiɔ̈kden’.
- Dupiööc John Warcup Cornforth ee dhiëth (1917-2007), akïm de wal
  John Cornforth ee dhiëth në Sydney ku gɛ̈m Ariöp ë Nobel rin tëët wal 1975 (ke raan dɛ̈d) ‘rin jäc cë looi wal yiic’.
- Dupiööc Peter Doherty ee dhiëth (dhiëth në 1940), yen immunologist
  Peter Doherty e dhiëth në Queensland ku gɛ̈m Ariöp ë Nobel rin kïïm 1996 (ke raan dɛ̈d) rin jäc tuöm bï kɔc ya tiit gup.
- Dupiööc Barry Marshall (dhiëth ne 1951), dukuɛ̈n de kä yiɛ̈ɛ̈c, ku Diktor Robin Warren (dhiëth në 1937), ducär de guɔ̈p yic
  Barry Marshall ku Robin Warren aa ke cë gäm Ariöp ë Nobel rin kïïm ruöön 2005 kë cï kek kë cɔl ‘the bacterium Helicobacter pylori’ ku yen kɔc gäm arem yic yök.
- Dupiööc Elizabeth Helen Blackburn ee (dhiëth në 1948), yen dukuɛ̈n de kä guɔ̈p yic
  Elizabeth Blackburn ee dhiëth në Hobart ku gɛ̈m Ariöp ë Nobel rin wëët tädä ke kïïm ruöön 2009 (kek raan dɛ̈d) rin cï kek dhël ye telomeres ku telomerase chromosomes tiit yök.
- Dupiööc Brian P. Schmidt (dhiëth në 1967), astronomer
  Brian P. Schmidt acï yiɛn ariöp cɔl Nobel Prize në Physics 2011 (mätkenëy) në kä ke yök në kuɛ̈n ku daaiden në kaam supernovae’.

Ye raan de Ɣothralia ë ecï yïɛnariöp ë Nobel rin gäät wäär.

- Patrick White e Dhiëth në London në run (1912-90)
  në kɔc ye kɔc ke Ɣothralia ku ye pol në novelist ku playwright, Patrick White a cë bɛn gäm Ariöp ë Nobel Prize ruöön 1973 rin thuur deen cï yen Ɣothralia luɛɛl pinynhom.

Abaŋ 6

Anyëköl daan Ɣothralia

Anyëköl daan Ɣothralia

Akököö de Ɣothralia aci kɔc juëc waar yic.

Kɔɔc tueŋ Ɣothralia aa Aborigiin ku kɔɔc ë tuur cɔl Torres Strait

Kɔc tueeŋ ee ke ceŋ Ɣothralia aaye yï Aboriginal ku Torres Strait Islander, mɛn nɔŋ ciɛɛŋ thɛɛr bäär yic në pinynhom.

Kɔc ye ka piiny wec acï jam lanadë ke kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander ake bɔ Ɣothralia në run bianabuur 65,000 ku biänabuur 40,000 cï lɔ; dë ëya, aaye kɔc tueŋ Aboriginal gam lan nadë ke keek ke ka ke cak ë pinyë, akököol ken ke ka ye göl de këriɛ̈ɛ̈c.

Kek Aboriginal ku Torres Strait Islander adhiac ke ke muk ciɛɛŋ- thɛɛrden agut cï ë kööle. Keek a cï riɛm den ku yuɔm liääp kek piny Ɣothralia ku wël awiɛth ken biäk piny Ɣothralia aa ye piŋ anyëköol yiic ku tïŋ keek thuur yic ku aa ye tïŋ diër den yic.

Thok

Ke kɔc ke British kën bɛ̈n, ke thook kee 700 në ɣothralia aake yenë ke jam në kɔc tueŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander. Kë cït thook kee 100 adhiac ë ke yenë ke jam agut cï ëköölë, kë cït thook kee thiɛr rou acï wɛ̈n remthi. Anyëköol ye kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia aa ril rin ye kek pïr thɛɛr ku tɛ̈n cën piny lueel.

Kakadu Aboriginal art

Nyuɔ̈th

Nyuöth wälä kaam nyuöth ee dhël pïr wën ye kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia pïr.

Anyëköol nyuöth aa ke ye mëdhiëëth ku kɔɔc ŋuɛ̈ɛ̈n lɛ̈k mïth. Anyëköol kä aa mïth lɛ̈k tɛ̈n cɛk piɛny den thïn ku tɛ̈n köök kɔc thïn ku të bï kek pïïr thïn ku ye wët ŋö. Anyëköol kä aya aa ke ye mïth piɔ̈c kä path bïk la yök pïr yic, cëmën, të bï kek cäm yök thïn.

Waak, lɔ̈r ku diër ë kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia aa anyëköol kä lueel. Na kët wälä diër kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia, ka pan den a yekä yök ka ye kën awiɛc ken thɛɛr ku ye kë den.

Kä thɛɛr ke ye Aborigiin thuur aa kä cë thuöör/ tac kuör köɔ̈th ku diik dɛ̈d cë looi piiny. Kɔc piny ciɛlic de Ɣothralia aake nɔŋ atiɛpaai cï guɛ̈t kɔ̈ɔ̈u, kä kön yiic nyooth täu de piny ku aköol ka nyuɔ̈thnyuɔ̈ɔ̈th, ku kɔc ke piny tcuëëc de Ɣothralia aake ye atiɛpa de kɔc thuur, läi, ku cïït ku jak.

Nyuöth aŋuɔt ye kë ril tɛ̈n kɔɔc kɔŋ nyuc Ɣothralia ye run kä yiic.

Kɔc tueeŋ ke piny de Europe në Ɣothralia

Cɛɛth tueŋ kɔɔc Yurop

Run buɔt ka 17 yiic, kɔɔc Yurop aa ke cë piny cɔl 'Terra Australis Incognita', piny cïn raan ŋic yeen ciëën, yök. Ruöön 1606, ka raan Holland cɔl Willem Janszoon a cë wär yɔu bën thuur biäk Cape York Peninsula, Cuëëc Ɣothralia. Të thiääk kek ye kaam kën yic, ka Luis Vaez de Torres ka ye raan Spain a cë riän de tëëk kɛɛk Cuëëc Ɣothralia.

Wäär thöök run 1600, ka kɔɔc Holland aa cë wär yɔu Western Australia bën caath ku cëkkä lä ke 'New Holland' – 'Holland Yam'.

Ruöön 1642, ka Abel Tasman a cë piny yam bën yök ku cëk lä ke 'Piny Van Diemen' (cɔl Tasmania mën). Aya, a cë wär yɔu Ɣothralia bën thuur. Mɛp deen wäär këc thöl a ye nyuɔɔth lɔn cï New Holland nuëët kek Papua New Guinea tɔu cuëëc.

William Dampier yen raan England tueŋ ka kɔŋ ɣëët Ɣothralia. Ruöön 1684, a cë bën kɛɛc piny wär yɔu cuëëc-tueŋ. A cë piny bën yök ka cë thiaaŋ go lueel lä ka cïn kë këëc bei thïn biäk tajiir wälä nyuc.

Mɛp ë Abel Tasman ë New Holland, 1644

Captain James Cook

Wär yɔu cëën Ɣothralia ee cïn Yurop ka cë ye ka caath ɣet ruöön wäär yen bïï Captain James Cook riän deen cɔl Endeavour', 1770. Cook ee cï Akuma Brïtänia tooc bë Cɛɛm Pacific la caath. A cë wär yɔu cëën bën caath ku kɛɛc piny Wanh Botany (Botany Bay), cɛɛm Sydney. James Cook a cë piny kën bën cäk lä ke 'New South Wales' ku cɔl ye kën Muɔɔrŋaknhom George III.

Jötjöt kɔɔc cë mac

Ɣothralia ee pan loithok rin kɔɔc kek kɔŋ bën Yurop bïk bën nyuc aa kɔɔc ke cë mac. Wäär cï Amerika nhomlääu yök, ka Brïtänia a cë bën ŋɔ̈ŋ të yen kɔɔc cë mac jat thïn. Ruöön 1786, Brïtänia a cë wët bën teem bë kɔɔc cë mac tuɔɔc pan yam cɔl New South Wales.

Pan tueŋ mɛc Brïtänia

Bëny tueŋ New South Wales ee Captain Arthur Phillip. Ee yen ka bɔ̈ ke Riëth Tueŋ ka 11 bɔ̈ Brïtänia ka cïn kë rac bïk ɣëët piny alɔŋ dëd, ku ŋëër 'akut tueŋ' lɔ paan de Sydney në pɛɛi nïn 26 pɛɛi de Tök 1788. Kööl kën yen kööl ye ɣok yai cam emën ka ye kööl Ɣothralia.

Run tueŋ ke nyuuc kɔɔc Yurop aa cë yiic bën riɛl apɛy

Run tueŋ ke nyuuc kɔɔc Yurop aa cë yiic bën riɛl apɛy. Bëny Phillip a cë mïith bën ya thɔ̈ɔ̈ŋ nyïn, gut miëth de ku kɔɔc lui ke yeen, rin bë ciën raan ɣöc. Ɗiëëc de ku riɛl piän de a cë pan yam bën cɔl a kääc run tueŋ, cë rɛcrɛc, yiic.

Kɔc ke ɣön de döm ɣɔn bɔ̈ tueŋ acï baai luɔ̈ɔ̈i arëët. Kɔɔc wäär cë mac cë ruön ken bën thöl rɔɔk aa cë bën lony ku gëmke nhomlääu ku mɛtkä wut bïk luui ku yamkä bëëy.

The First Fleet sailed from Britain, arriving in Sydney Cove in 1788

Käk yam

Kɔɔc tueŋ Yurop ke bɔ̈ aa ke leŋ yiic kɔɔc English, Scottish, Welsh ku Irish. Kɔɔc Scottish, Welsh ku Irish aa ke ye thör kek kɔɔc English thɛɛr, ku na ye wäär le kek bɛ̈n Ɣothralia ka keek aa cë bɛ̈n rëër ke cïn tɔŋ kam ken ku luuikä tök apath.

Kɔɔc Scottish, Welsh ku Irish aa ke ye thör kek kɔɔc English thɛɛr, ku na ye wäär le kek bɛ̈n Ɣothralia ka keek aa cë bɛ̈n rëër ke cïn tɔŋ kam ken ku luuikä tök apath. Kɔɔc cë mac ku kɔɔc thɛɛr wäär cë kaŋ mac aa cë jal bɛ̈n luui bïk kä yam yök. Kɔ̈k acï luuï apieth eke ye dupuur, tarjir, kɔc thuuk and kä cï gɔ̈ör.

Caroline Chisholm (1808–77)

Caroline Chisholm ee raan tök de kɔc cï bääi arëët në biäk de diäär cïn röör në ɣän ke pinynhom. Yen ebɔ̈ Paan de Ɣothralia ke mocde ye lathkër ku mïth kee dhiëc në run de 1838. Ecï diäär juëc ye abakeeny eke tɔ̈ në cäär yiic kony paan de Sydney. Në run diääk, acï ɣöt kee 16 ke diäär bɛ̈n looi në bɛɛi kedhiɛ yiic.

Caroline eci luuï arëët bë pïïr de kɔc cɔ̈k në rïe'th wïïr yiic në cäthden yic. Kɔɔc cë kaŋ mac kɔ̈k aa cë bɛ̈n ya pur, ku luuikä tëët, ku buthkä dukään ku luuikä.

Në ye köölë, thukuul juëc acil cäk në rin ke Caroline Chisholm. Yen ye cɔl mɛ̈ɛ̈thë de " abakeeny" ku ka ye tak në luɔ̈i cen kɔc gɔl pïïrden luɔ̈ɔ̈i.

Bɛ̈ny cɔl Governor Macquarie

Bɛ̈ny Phillip ku Bɛ̈ny Lachlan Macquarie aa kɔɔc ŋic apɛy baai Ɣothralia. Bɛ̈ny Lachlan Macquarie a cë New South Wales kuum wäär ruöön 1810 ɣet 1821. A cë puör bɛ̈n cɔ̈k piny ku looi gëëk ku kä kök ye kɔc röt kony.

Macquarie a cë bɛ̈n tääu piööc yic ku cɔl yith kɔɔc wäär cë mac ye theek. A cë kɔɔc thɛɛr ke cë bɛ̈n luööi bïk ya malöön ku luuikä loiloi jäŋ.

Bɛ̈ny Macquarie a ye theek wɛ̈t cï yen baai bɛ̈n waar yic bë ya pan dik. Panpiöödcdït ë Macquarie tɔ̈u New South Wales a cë cäk riɛn ke.

Awiɛc kuaan wäär bïï ke cë rek cök

Wäär cï Macquarie thök, nyin bɛ̈ny cït yeen a cë bɛ̈n yök ka ril apɛy ku cï path bë tääu raan tök cin ku Aguir Lööŋ a bɛ̈n cë yam New South Wales ruöön 1823 bë bɛ̈ny ya wɛ̈ɛ̈t ku weer riɛl piny.

Brïtänia ee päl jön kɔɔc cë mac New South Wales ruöön 1840, Tasmania ruöön 1952, ku Western Australia ruöön 1868. Na mat ke yiic ebën, ka yök ka ye raan160 000 cë mac yen ka cë jöt Ɣothralia. Mïth kɔɔc cë mac aa ke lääu nhïïm, ka yeen atëk thok kɔɔc cë mac ku kɔɔc lääu nhïïm a cë gua bɛ̈n määr. Gɔl 1850 yiic, bɛ̈ɛ̈ykor aa ke mac röt ku ee wïckä bïk bɛ̈ɛ̈y thek looi. Kɔc juëc ke Ɣothrala alɔ piɔ̈ɔ̈th yum enɔŋ kuɛɛt eke bɔ̈ ke ke ye kɔc ke ɣön ë döm.

Kɔɔc tueŋ Ɣothralia aa Aborigiin ku kɔɔc ë tuur cɔl Torres Strait

Në 1788, Aye thöön lä raan 750.000 ɣet maliöön 1.4 ka ye kɔɔc ke yök baai aa ke töu Ɣothralia wäär bïï kɔɔc Yurop. Kek aa ke leŋ yiic baai 250 ku thok 700.

Wäär puɔc nyuc Ɣothralia, Akuma Brïtänia ee cïn amat cë thany kek kɔɔc Aborigiin. Eye akuma de British yök ke ye täŋ piɛth bë ke cɔk lɔ piny den meek.

Kek Aboriginal kuTorres Strait Islander aake nɔŋ pïïrden ku kä kɛɛn ke pïïr thäny röth tiöpden. Ɣɔn tö keek në löön ken yiic, go ke cɔk gam löom löön jöt në riɛɛr. Kɔc ye abakeeny ake jɛië keek aake cike wïc.

Kɔɔc ke kɔŋ nyuc baai Ɣothralia – baai Ɣothralia, Aborigiin ku kɔɔc tuur Torres Strait kek aa kɔɔc ke kɔŋ nyuc ku jal jäŋ lök bën Kɔc acï nyin bën määr ku piny acike bën jɔt, ago löön, gam ku kuany ke cök Läi eke cï bëi, tiim ku tuɛnytuɛɛny aci yiën kɔc.

Bäny tueŋ wäär bä Ɣothralia aa ke cë thɔn bïk kɔɔc yökkä baai cï rär, ku kɔɔc ke bö Brïtänia aa cë piny kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia bën rum ku näkkä kɔɔc leŋ. Kɔɔc ke bö Brïtänia aa ke ce mät wäär të cɔk kek Aborigiin nök.

Kɔɔc ke bö Brïtänia abëk ku Aborigiin abëk aa cë bën ŋiɛc ceŋ. Kɔɔc ke bö Brïtänia abëk aa cë Aborigiin bën ya muɔɔc loiloi dum yiic. Bëny Macquarie ee cë Aborigiin gäm piɛny den röt bïk pur thïn ku looi bëëypiööc tën miëth ken. Kekëdäŋ, kɔɔc Aborigiin aa ke cë wïc pïr kɔɔc ke bö Brïtänia.

Kɔc juëc ke Aboriginal aake cï nök në tɔŋ de gël de tiɔpden. Në kë kucë cin de kɔc tueeŋ Aboriginal people, aaye thöön ke thiër nyiɛɛny biannur de kɔc cï nök në ye käämë. Kën cë Aborigiin bën nök apɛy aa tuɛnytuɛɛny ke bö kɔɔc ke bö Brïtänia. Kɔɔc cë thou kam Aborigiin aa cë bën juëc apɛy.

Kä cë anyëkööl yiic

Cɛɛth piny Ɣothralia

Baai New South Wales, kɔɔc ke bö Brïtänia aa cë bën yök ke kä rac. Aboriginal ku Torres Strait Islander acï kä juëc piööc në të ë mëckë pinyden, ku kaa ke ye gum ëya.

Kur maŋök (tö në kaam de kilo ke cäth kee 50 në biäk ciɛɛm de Sydney) ecenë kɔc anuän yök. Në run de 1813, röör ke diäk, Gregory Blaxland, William Charles Wentworth ku William Lawson aci ye kur maŋöŋë bën teem. Gëk thurumbiil ku gëk kathar ye Blue Mountains teem kɔ̈u aa ŋuɔt ke ye cök ken kuany yiic.

Kuur kɔ̈u lɔŋ tui, kɔɔc wën cath aa cë piny dïït lääu bï kɔc pur thïn ku mac amël yök. Kekëdäŋ, të cot kɔc röt cɛl, ka rol liɛɛt a yök.

A cë yic bën riɛl tën keek bïk piu yök ku ee cïn tën bïk ya muök mïïth. Raan ka dhiëth Germany cɔl Ludwig Leichhardt a cë bën mër wei wäär them yen yeen bë Ɣothralia teem kɔ̈u ruöön 1848.

Ruöön 1860 Burke ku Wills aa cë Melbourne bïk Australia teem kɔ̈u jäl cɛɛm le cuëëc. Aa ke cath ke kɔɔc juääc ku cäth den a cë yic bën riɛl. Burke ku Wills aa ke kuc ɣäŋ yiic. Keek aa cï Aborigiin gɔl Yandruwandha bën kony ku keek aa cë bën thou kedhie wäär dhuk kek. Cɔkalɔn këc Burke ku Wills cäth den thöl, anyëköl den a ye tak thuur ku gäät yiic. Ee kën ɣo lëk lɔn ril pïr yic apɛy.

Kɔɔc nyuc ku kɔɔc yam käŋ

Cɔkalɔn wäär cï piny path yök, kɔc aa ke jöör pïr. Na cë piny bor wälä cë yaak, ka apuur aa ben gɔl. Kekëdäŋ, kɔɔc juääc aa cë bën la tueŋ keya. ‘Aussie battler’ ee ɣo lëk riɛl puöu Ɣothralia. Röör ku diäär wäär yam käŋ ye kaam rɛɛc kën yic aa ye theek emën. Diäär aa ke ye tajiir dom yic cɔl la tueŋ të cï röör jäl bïk la wïc kɔ̈k wälä të cï kek thou.

Ee ka ye kaam rɛɛc kën yen gɔl mänh Ɣothralia rot. Ee ril kam röör ke cë la yäp ror yic, ke ye mut amɛ̈l wälä röör ke ye biöök ɣök. kɔɔc ke nyuc aa ke ye röt kony aya të leŋ yen raan ŋɔ̈ŋ nyin. Kɔc eke bɔ̈ aake ye röth kuɔny në guömden yic Cɛɛŋ kën a ŋuɔt ye cɛɛŋ Ɣothralia, cëmën, kɔɔc juääc aa röt juaar bïk mɛ̈c that të dëp kɔc wei.

Tëër dääp

Yöŋ dääp NSW ruöön 1851 a cë bën ya cɔl ‘yöŋ pan cë waar yic’. Ku jɔl lä kɔɔc aa yuul, ka dääp yök Victoria, pankoor yam.

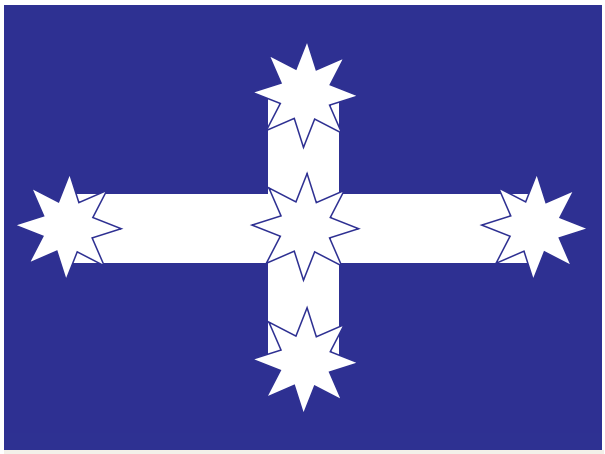
Thök ruöön 1852, raan 90.000 ee cë wɛt Victoria ke jäl ɣɔ̈n juääc yiic Ɣothralia ku pinynhom bïk la dääp Victoria.

Tɔŋ Eureka a ye tak ka lon cë määc kuaany cök cök piny baai Ɣothralia. Jeec akuma aa ke ye kɔc kuöc jääm të le raan wïc waraŋ wuut dääp tën akuma. Në pɛɛi nïn 11 pɛɛi de Thiɛ̈r ku tök në run de kë cït raan 10,000 aacï mat në Bakery Hill, Ballarat, bïk yiɛth ken cɔɔl, nyiɛɛi de luɔ̈i de yaaŋ ku ciin de ɣɔɔc tɔ̈ nhial, ku bïk në kɔc lɔ Ɣön de Jam de Victoria yic.

Kë kuany ëkënë cök, ‘Eureka Stockade’ acï bën yök në Eureka diggings Etënë yenë ke mëtë lathkëër ku gamkë bïkë tök looi ku gël ke yith ke kɔc ku nhomlääuden. Akuma a cë jeec bën tooc bïk kë cë thurumbiil gël nhïïm bën rac kööl 3 Kön 1854. Kɔɔc wec dääp aa cë gua bën tiaam ku näk raan 30.

Nyagëët acï ke bën kuum, ku cïn luk ke wei. Bäany ë Ɲɛɛknhom a cë akuma bën yök leŋ guöp awuöc ku käk ke wïc kɔɔc wuut aa cë bën gäm keek. Ruöön yic, ka Peter Lalor, raan ka wat kɔc nhïïm, a cë bën ya raan bärlaman Victoria.

Run bö yiic, agönh Eureka a cë bën ya kïn ye yith luëël bei ku cɔl ɣook a gam kë ye raan ebën pät bë rot them.

Beer Eureka

Tëër dääp a cë Ɣothralia waar yic dhël juääc. Wäär tëër dääp, akuën kɔɔc ke tɔu Ɣothralia a cë ye yic bën juak, jël 430.000 1851 yic bë ɣet maliöön 1.7 ruöön 1871. Gëëkluuŋ tueŋ ku awiiy jam aa cë bën looi run 1850 yiic bë kɔc cɔl ye rɔm.

Dääp ee cë yök bëëykor yiic ebën bë ya South Australia yen cïn dääp cë yök thïn. Jɛɛk a cë ye yic bën juak ku dääp a cë nhiëm amääl bën waan thok ɣɛɛc. Run 1890 yiic, Ɣothralia yen ka ye pan pɛth pïr thïn apɛy pinynhom.

Aŋäŋ ku kɔɔc leŋ dum

Wäär puɔc bëëykor gɔl, kɔɔc ke ŋɔ̈ŋ cɔl ‘squatters’ aa kë cë dum juääc nyaai. Cɔkalɔn këc kek dum kä ɣɔɔc, ka ‘squatters’ aa cë dum kä bën ya tïŋ ka ye kä ken. Na wën cë tëër dääp nhom wan, ka kɔc aa cë bën buöc apɛy bïk dum nyaai ‘squatters’ cin.

Run 1860 yiic, ka cï akuma bën them bë piny ‘squatters’ ɣaac wei tën kɔɔc lui ku mukkä bëëy ken. A cï ‘squatters’ bën them bïk ŋër pinypiiny yiic dhël juääc gut jïïr, apɛy të yen raan leŋ wëëu wälä leŋ kɔɔc ŋic akuma.

Apuur yam aa cë bën rɔm ke kä ril yam, cït mɛc dom ke tën ɣɛɛc, ɣet ɣɔn wäär bï gëëkuuŋ bën looi. Wët ye kɔc dɔm wëëu juääc geeu ku wët ril luɔy dom yic ku a cïn wëëu path ye yök thïn aa cë kɔc bën ya pën puör.

Kɔɔc puör aa cë ŋiɛc bën South Australia ku ee yen tën gɔl tëët Ɣothralia ye kek käŋ yam bïk luɔɔy cɔl puɔl yic ye cök thïn. A leŋ kë cɔl stump- jump plough (yam run 1870) a cë puör bën cɔl puɔl yic rin cï yen kɔc bën kony bïk dum ya guar yiic bë ke puur.

Kök run 1800 yiic

Run tueŋ 1800 yiic, English, Scottish, Welsh ku Irish kek aa ke ye kɔɔc köök bëëykor Ɣothralia yiic. Kä ye kɔc ke nyïn gäät, wël cɛɛŋ ku yëth aa ke thöŋ kek kä tɔu United Kingdom. Kekëdäŋ, ee leŋ kɔɔc Europe ku Asia ke tɔu. Kɔɔc Yurop ke ye bën wäär run 1800 yiic aa kɔɔc Italia, Greece, Poland, Malta ku Russia ku Prantha ke ye kɔɔc bë bën nyuc ku luuikä tajiir muön abiäc. Kɔɔc kä aa ke ye ya röör ku yekä riënythii wïc jɛɛk wälä kɔɔc ke kuäth riëth wïïr aa cë riëth ken nyäŋ wei.

Kɔɔc bɔ̈ China aa gɔl bën Australia wäär run 1842. Kën ee leŋ yic don ye jöt kɔɔc China cëmën don wäär lui keek Bendigo ruöön 1854. Wäär cï kuat China bën maan, ka akuma Victoria a cë löŋ kök gël kɔɔc China nhïïm wei bën looi ruöön 1855 ku looi keek New South Wales ruöön 1861.

Na ye wäär le tëër dääp thök run 1850 yiic, ka kɔɔc juɛ̈ɛ̈c ë China aa cë bɛ̈n dhuk China. Kɔɔc ë China cë bɛ̈n rëër aa kɔɔc ke ye pur liëëm ku kä keen ke yekä puur aa ke wïc apɛy.

Gɔl 1860, kɔɔc bö Iran, Egypt ku Turkey aa cë bɛ̈n bɛ̈n kek thäräál ken bï kek bɛ̈n ya jɔt baai kɔ̈u aɣeer Ɣothralia. Keek ke kɔɔc India ke ye kuëëth thɔ̈rɔ̈ɔ̈l aa cë bɛ̈n ya cɔl 'Afghans' rin thöŋ alɛ̈th ken ku rɔmkä yanh Islam. Kɔɔc kuëëth thɔ̈rɔ̈ɔ̈l kä aa bë bɛ̈n ya cɔl kɔɔc ke yam dhɛ̈l baai kɔ̈u aɣeer.

Anɔŋ kɔc kök ke India ku Tuur ke Pacific eke luii dom de thukar në Queensland, aake ye luuï në wëu lik ku në ɣɔ̈n rac.

Gɔl 1880, kɔɔc luɔy ke bö Lebanon aa cë bɛ̈n bɛ̈n Ɣothralia. Bɛ̈ɛ̈y ë kɔɔc bö Lebanon aa cë tajiir juɛ̈ɛ̈c alɛ̈th bɛ̈n gool bïk ke muk baai Ɣothralia, ku kën a ŋuɔt la tueŋ ye mën.

Kɔɔc 'Afghan' cath Jamaal baai kɔ̈u aɣeer Australia

Ɣɔn cë tɔɔu tɛn Aborigiin

Wäär cï tɔŋ jɔ̈ɔ̈l kek Aborigiin thök, ka Aborigiin aa cë bɛ̈n cop bïk ya la rëër baai kɔ̈u aɣeer. Kɔ̈k aa cë bɛ̈n ya luui dum yiic bïk ya biöök amɛ̈l ku ɣɔ̈k ku yeke dɔ̈m wëëu lik apɛy. Akuma a cë ɣɔ̈n kɔ̈k bɛ̈n tɔ̈ɔ̈u bë Aborigiin ya rëër thïn ku keek aa ke ce puöl bïk pïr të mën deen thɛɛr. Ci man de, ake cike ye pɔ̈l bïk lɔ yäp cï mɛ̈t kɔɔr kek yen.

Wäär thöök run 1800, ka akuma a cë yith Aborigiin bɛ̈n nyaai ebën. Acï ɣän ke kɔc tueewŋ Aboriginals ku Torres Strait Islanders bɛ̈n mac ku yeke kä ken tïŋ yiic agut cï raan thiak ŋa. Acï mïth juëc ke kɔc tueeŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander bɛ̈n nyaai enɔŋ keek ku cɔk lɔ rëër në kɔc' ɣe'r ka akuma. Ke lööŋ acï bɛ̈n tɔ̈ ci ciɛl yic de 20th century. Kë de kee "Mïth cï 'kualë" adhiac ke rac në kɔc tueŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander piɔ̈ɔ̈th, agut ci kɔc kök ke Ɣothralia, ke kënë ka cï akuma pël de awääc bɛ̈n thiɛ̈ɛ̈c në run de 2008.

Yith cuɛt

ykor Diäär wïc yith cuɛt aa ke ye cɔl 'Suffragettes' pinynhom. Run 1880 ku 1890 yiic, kuan pankoor ee ka leŋ yic Akut Suffrage. Suffragettes aa ke cë thɛny kuööt bïk ke ɣäth bärlaman.

Diäär tɔ̈u South Australia aa cë bɛ̈n gäm yith cuɛt ku kɛ̈ɛ̈ckä të kɛ̈ɛ̈c kɔc wäär ruöön 1895. Diäär ë Women in Western aa cë yiɛth ken bɛ̈n yök ruöön 1899.

Ruöön 1902, Ɣothralia yen ka kɔŋ ya pan päl diäär bïk ya cuɛt ku kɛ̈ɛ̈ckä bïk la Bärlaman Ɣothralia. Diäär kɔɔc ke yök Ɣothralia (ku röör) aa ke këc puöl bïk ya cuɛt ɣet 1962.

Edith Cowan yen ee tiŋ tueŋ kɔŋ la bärlaman wäär kuɛny yeen bë la bärlaman Western Australia ruöön 1923. Na ye wäär ruöön 1943, ka Enid Lyons jal bɛ̈n kuany bë la Bärlaman Ɣothralia.

Catherine Spence (1825 – 1910)

Catherine Spence eye dugɛ̈ɛ̈r, dupiööc, dukuny de diäär ku suffragette. Yen e bɔ̈ paan de Scotland bï Ɣothralia and gäär buɔk ke thukuul ku buɔ̈k kɔ̈k-luel pïïr de Ɣothralia.

Yen acï luuï arëët bë mïth tɔ̈ në cäär yic liep thukuulthi kindergartens ku cɔk ke lɔ në thukuul ke akuma yiic.

Yenë ye tiŋ tueeŋ cï kɔ̈ɔ̈c në ɣön de jam Yen e cï cuɛ̈t në kɔc juëc ku ka kën bɛ̈n tiɛ̈m cï mɛn e kɔɔr yen e. Në 1891, acï bɛ̈n kuany ke ye dubëër de bɛny muk akut de diäär paan de South Australia.

Catherine Spence anyooth riɛr ku luɔi de diäär, të cɔk kek tɔ̈ në nuän yic.

Amatnhom

Bɛ̈ɛ̈ykor aa ke cë dït ke kääc röt ku na ye wäär thöök run buɔt ka 19, ka wët ye kɔc kac tök a cë bɛ̈n tïŋ.

Wäär thök run buɔt ka 19, ee cë them kën yic rou bë bɛ̈ɛ̈ykor mat yiic. Ruöön 1889, Sir Henry Parkes ee cë jam lä baai a mat yic bë ya pan yam. Amat mɛt baai yic a cë bɛ̈n looi ruöön 1890 bë män baai yic jääm yic.

Na wën cë gääu amääth, ka wët mɛt baai yic a cë rot jal bɛ̈n yɔŋ ruöön ë 1893. Kɔc aa cë kɔc bɛ̈n kuany bïk la amat löŋ yic. Kɔc ye cuɛt aci cuɛt na rou, wɛ̈ɛ̈r de lööŋ në kä jöt paan de Ɣothralia.

Akuma de British acï bɛ̈n gam bë paan de Ɣothralia rɔt kuum ë tök. 1 Pɛ̈ɛ̈i tök 1901 Bɛ̈ny Bäny ka mac pan yam ee ye Edmund Barton, raan wäär yen läŋ kɔɔc New South Wales bë Ɣothralia mat yic. Akumade e cï tääu në thööc nhom ku cï guɛ̈ɛ̈r arëët në kɔc juëc në Sydney, Centennial Park.

Ɣothralia a cë jal bɛ̈n ya baai rot ku ee ŋuɔt mɛc Brïtänia. Ee këc riɛl tiët ku wël bɛ̈ɛ̈y aɣeer nyaai tɛ̈n Brïtänia ɣet 1931. Agut cï 1948, löŋ de Caata de menh de baai në Ɣothralia, kɔc ke Ɣothralia aake ye röth cɔl kɔc ke British në nyin ye kek kɔc ke Ɣothralia. Ɣɔn cɔk kek röth ya yök ke ke ye paan kääc në rɔt, aake dhiac eke röth cɔk ye kɔc ke British.

Kööl Amat Baai Brisbane, 1901

Edith Cowan (1861 – 1932)

Edith Cowan eye tiŋ tueeŋ de paan de Ɣön de Jam Ɣothralia mɛn ye yaar de wënh de Ɣothralia ke ye fifty-dollar

Edith eye tiŋ thiɛk yic në biär de diäär, ku cï luuï arëët në piööc de baai ku yith ke mïth. Edith ee ye duluk në run de 1915 ku luɔi yicɣeer de dɔ̈ɔ̈r në 1920. Në 1921, Edith ecï kuäny ɣön de Jam de Western Ɣothralia ke ye raan de akut de thiɛtha cɔl Nationalist Party.

Dhiëëth de akuut ke thiɛtha

Në kë cït run de 1880 ku kuëny, duluui në Ɣothralia ake cï amatnhïïm looi. Në thaa ɣɔn de riäŋdït ku yak, go akuut ke duluuï yɔɔt në cäär yiic në wët de lïk de wëu ku luɔi.

Në run de 1891, kek duluuï kë acï akut de thiɛtha bɛ̈n cäk, ye cɔl Labor Party. Kë ŋäär nyindë ecök piny de wëu ke luɔi ku ɣän ke luɔi. Kɔc-ciɛlic ake nɔŋ pïïr wärkë duluuï ku ka ke cï wët de duluuï piŋ apieth. Akutnhïïm aci ke bɛ̈n kuany bïk ajuiëër de juëŋ de wëu kuany cök ago duluui cuɔ̈k beer lɔ në caar yic. Na ye run de 1907, go Makäma de Commonwealth löŋ bɛibei në biäk de loilooi enɔŋ raan luï, tiŋde ku mïthen kee diäk bïkë näŋ pïïr pieth.

Në run de 1910, kee akutdë de Thiɛtha acï bɛ̈n cak mɛn ye Liberal Party. Akutë acï naŋ rin juëc në run yiic, nɔŋ yi Nationalist Party ku United Australia Party. Në run de 1944, ke akut de Liberal Party ci mɛn nyiɛc wɔ ye në ye köölë e cäk raan cɔl Robert Menzies, mɛn ecï ya bɛ̈ny cï kuum në run juëc ke ye Prime Minister paan de Ɣothralia.

Në thök de tɔŋ tueeŋ de pinynhom, ke akut de thiɛtha cɔl Country Party acï bɛ̈n cak ëya bë dupuur ke dum ya wɛɛi. Yen në ye mɛɛn aaye cɔl National Party, ku kee luuï ëtök në nyindhiɛ kenë Liberal Party.

Lööŋ thäny röth bɛ̈n e päänë në run de 1901

Thiɛtha " de raan Ɣer" në Ɣothralia acï bɛ̈n ya löŋ ɣɔn cenë Lööŋ thäny röth bɛ̈n e päänë looi ku gël de kɔc cïï ɣer wei në pɛi de thiɛr ku rou 1901. Raan ɣer yenë kee ye yiɛ̈n luɔi ku jiɛ̈i kɔ̈k ke cït -kɔ̈k wei në loilooi.

Kuat raan ce raan Yurop ee ye kaŋ them thiëc 50 thoŋ Yurop. Kɔɔc ke bɔ̈ China cït William Ah Ket ku wɛ̈ët China kɔ̈k ke lui tajiir aa cë wët kën bɛ̈n maan ku a cïn raan cë wët den bɛ̈n piŋ.

Abakeeny eke bɔ̈ në Europe ke ka cï londït bɛ̈n looi paan de Ɣothralia. Kɔɔc ke ye bɛ̈n China, India, Tur ku Arab aa cë bɛ̈n ya pëën ku kɔɔc Cɛɛm Yurop kek ye bɛ̈y Ɣothralia ku cɛɛŋ den ee thöŋ ke cɛɛŋ kɔɔc Ɣothralia wënthɛɛr.

Dorothea Mackellar (1885–1968)

Dorothea Mackellar e ye raan nyic tuaar ke ye Paanë arëëtic ye ke cɔl Paan Dië,tök e gutë bei në1908, mɛn eye jam në ‘ ye Ɣɛn nhiaar paan de sunburnt’. Tuɛɛr ke aake ye kä ke rok, cï nyiɛ̈ɛ̈n në luɔi piethde dom de wën kënë thiɔ̈k këne Gunnedah, North-Wesŧ New South Wales.

Në 1968, ke Dorothea ecï kuany ke ye beny në biäk de Order de British Empire në luɔide në gäär në Ɣothralia.

Tɔŋ pinynhom I (1914 - 1918)

A leŋ tɔɔŋ thiik ke ye thör kam abaköök ku Aborigiin, ku Ɣothralia ee rɛ̈ɛ̈r dɔ̈ör. A cïn tɔŋtɔɔŋ dïŧ ke cë röt looi.

Kɔɔc wäär kɔŋ köök a ke thek akuma Brïtänia.

Kekëdäŋ, Ɣothralia ee thiääk ke bɛ̈ɛ̈y Athiɛ ku kën ee cë ke bɛ̈n riääc, apɛy gɔl të wäär bïï Japan nhial. Ɣothralia ee ka ye rot gɛɛy Brïtänia bë yeen ya tiit. Ɣothralia a cë bɛ̈n thör tɔŋtɔɔŋ pinynhom yiic rin Brïtänia, ku bë riɛl bë ɣook ya tiit.

Jeec Ɣothralia aa ke la Tɔŋ Pinynhom de 1 wäär ruöön 1914 ku 1915 ku lek thör ke Germany pan cɔl Turkey. Jeec Ausŧralia ku New Zealand Anzacs a ke cë tɛ̈k Gallipoli bë ya yen mockä yic.

Keek aa cë bɛ̈n kuöc la ɣäny piny – a ke cë ɣäny piny laar ku jalkä agör tony ke moc jeec Turkey. Në yic, acï röth bɛ̈n jɔt ku wëc ke kändɛ̈ɛ̈r, na cï kɔc juëc ke kek cak thou. Kɔc tö në Ɣothralia në ye thaa ɣɔnë ake miɛt piɔ̈ɔ̈th në gɛm cenë remthi röth gam në baai ne Anzac.

Në thök de tɔŋ de Gallipoli, lathkëër ke Ɣothralia aci bɛ̈n thɔ̈ɔ̈r në tɔŋ de Western Front në France kud Belgium. Etënë yenë kee yök kek rin yenë ke cɔl duwëëc ‘diggers’ në kë ci kek kaamdït laar eke wec piny ku loikë kändɛ̈ɛ̈r ken. Ɖäärke në bɛ̈nyden, Lieutenant General Sir John Monash, bɛ̈ny de duwëëc diggers ke Ɣothralia acï bɛ̈n tiɛ̈m në tɔŋ juëc kenë German ku tiɛ̈m kë në tɔŋ de French, mɛn e kony kek thïn.

Lathkëër ke paan de Ɣothralia aci thɔ̈ɔ̈r piny de Middle East, gël kë Suez Canal, ku piny de Sinai Peninsula ku Palestine.

Simpson ku Akaja — John Simpson Kirkpatrick (1892–1915)

Juntï John Simpson ecï luuï në tɔŋ de Gallipoli ke ye raan de jön de kɔc në ambulance medical corps yic. Yen erir arëët bë kɔc ket në kur nhïïm ku thuɔ̈th. Ke kënë lɛ̈k yen, go kɔc ya tääu në akaja kɔ̈u, cɔl Duffy, bë kɔc nɔŋ ɣän töök dhɛ̈ët bei.

Wakɔ̈u ku aköl, thaa ku thaa, Simpson ku akaja ake ci wëi ken gam bïk kɔc bɛ̈ibei tɔŋ leer kë në beach nhom.

Junti John Simpson ee cup në Gallipoli në pɛɛi nïn 25 pɛɛi de Ɗuän në run de 1915. Yen acï bɛ̈n nɔ̈k ke kën wiik kee ŋuän thöl në dhaŋ de raan de ater. Lathkër acï akaja bɛ̈n ya tïŋ ke dhiac ke ɣɛ̈ɛ̈c kɔc ku cï raan de yen lïu ye kë de dhiën de piɔ̈u. John Simpson Kirkpatrick ee ye raan thiëk yic de Ɣothralia.

Yan Anzac

Yen ajuiëër de Anzac ee cäk në wët de tɔŋ de Gallipoli në Turkey.

Kööl kën yen kööl ka gɔl tɔŋ 25 pɛi 1915 cë bɛn thör pëy ka bët ku thou raan 26.000 thïn gut raan 8000 wäär cë wälä cï tuaany dɔm. Riɛl puöu ë Anzac' a cë bɛn ya kë ye kɔc ke puöth baai Australia ku New Zealand.

Në pɛɛi nïn 25 Pɛi de Ɗuan 1916, Ɣothralia, New Zealand, England ku läthkëër tɔ̈ Egypt ke ka daai në nyuc tueeŋ. Në ye kënë lɔ tueŋ, pɛɛi nïn 25 de ŋuan acï bɛn nyic ye kööl cɔl Anzac

Wäär run 1920, yan Kööl Anzac a cë bɛn ya cam baai Ɣothralia ebën ku loi kööl kënë bë ya kööl lɔ̈ŋ jäŋ.

Ɣän yenë ke daai në kä ke tɔŋ acï bɛn yïk në bɛidïït yiic, ke kä ke aye kɔc nyuɔ̈th luɔi de tɔŋ eci kɔc ke ye paanë looi në tha ɣɔnë.

Kööl de Anzac ee kööl yenë kɔc e ke cï röth gam në baai në tɔŋ juëc yiɛn nhuɔɔmden, luɔi de dɔ̈ör, ku ciɛŋmääthden, ku guömdït ku pïïr bɔ̈ tueŋ. Ëyä e kööl yenë kä juëc wääc ke tɔŋ tak yiiic.

Ye kööl, Kööl Anzac a ye yai cam Ɣothralia ku pinynhom ebën. Jeec wäär la dhuk Tɔŋ Pinynhom II yic ku jeec wäär ke cë dɔ̈ör la muk bëëy kɔ̈k yiic aa wat Kööl Anzac ke tɔŋ ke puöth.

Cɔŋ Dïŧ (1929–1932)

Run Cɔŋ Dïŧ aa ke ye run rac apɛy tën kɔɔc Ɣothralia. Ee gɔl rɔt në thaa tök kenë yuïïk de ɣɔɔc paan de New York ku wëër në pɛɛi de Thiër 1929. Kɔ̈k eke cɔk paan de Ɣothralia Riääk Depression nɔŋ yuïïk de cin de ɣɔɔc thuŋ de Ɣothralia ku riääk de loilooi. Wäär döɔ̈t 1932 cɛlic, ka raan 32 buɔɔt yic Ɣothralia ee cï luɔn de riääk. Cɔŋ dïïŧ wäär kënë a cë kë riëëc ebën bɛ̈n tɔɔt baai Ɣothralia.

kɔɔc juääc aa cï bɛ̈ɛ̈y ken bɛ̈n määr. Të cïn luɔi ku kë pïïr ë kɔc, bɛ̈i juëc acï bɛ̈n riääk Keek ake ci ŋamthïn në rɛɛir bïk rëër në akeemaai cin yiic mac ka ke waak. Röör kɔ̈k aa cë bɛ̈ɛ̈y ken bɛ̈n nyäŋ piny wälä lek dëŋ määu yic. Mïth ke ye wär luui aa cë bɛ̈n ya jäl panabun ke leŋ run ka 13–14. Diäär juääc aa cë bɛ̈n ya luui loiloi thik nyɔt ku mukkä mïth.

Wäär bïï cɔŋ diït kënë, ka akuma Ɣothralia a cïn aguir cë looi bï yen kɔɔc cïn luɔɔy ya kony. Abiöökruɛl aa ke ye kɔc kony mïïth ku kɔɔc ŋɔ̈ŋ aa ke ye la luui bë ke ya muɔɔc cin. Jɛɛk a cë ye yic jal bɛ̈n juak wäär ruöön 1932 ku kä rac cë röt looi bɛ̈ɛ̈y yiic ee cïn tɛ̈ ben ke dhuök ciëën.

Në thaa de riäŋdïŧ, luɔɔi de akuut ke Ɣothralia ye kɔc kony ye cɔl charitiesacï nyin bɛ̈n dïŧ arëët.

Ka luɔy liu ku liu wëëu

Sir Charles Kingsford Smith (1897–1935)

Sir Charles Kingsford Smith e ye geer në tiɛɛr nhial Në tɔŋ Tueeŋ de pinynhom, acï bɛ̈n thɔ̈ɔ̈r në Gallipoli geer tiɛɛr de Britain's Royal Flying Corps.

Kedïïŧ e cï looi etɛ̈m cen Pacific Ocean teem kɔ̈u jäl ne California agut cï Queensland në 1928. Tiɛrde, cɔl Southern Cross, e bɔ̈ Ɣothralia kenë 25,000 ku loor kɔc juëc ke ye raan thiɛk yic 'Smithy'. Në 1932, ecï yiɛ̈n nhuɔɔm në luɔ̈ɔ̈i piɛthde në biäk de tiir nhial.

Në 1935, tiɛɛrde acï bɛ̈n määr ku kën në jälde në England bɛ̈n Ɣothralia.

Sir Charles Kingsford Smith eye dugër peith tiɛɛr wär kɔc kedhiɛ në pinynhom ku aye tak në lon piɛthde, në thaa de riäŋdïŧ, yen ee ye raan thiɛk yic pacɔ̈k yenë kɔc ke Ɣothralia daai në ye.

Tɔŋ Pinynhom II (1939-1945)

Në Tɔŋ de Rou de Pinynhom, kɔc ke Ɣothralia acï bɛ̈n në mɛ̈ɛ̈thken ku thɛ̈ɛ̈r kë në Germany në Europe, Mediterranean ku North Africa. Keek acï thɔ̈ɔ̈r ëya në Japan në South-East Asia ku Pacific.

Në Germans ku Italians rɔŋ de Tobruk, ye tɔŋ dïït apɛi gëlë Germans' në lɔ den Egypt. Në pɛ̈i ke bɛ̈t, lathkëër ke (Ɣothralia) acï tɔŋ tuc bɛ̈n thɔ̈ɔ̈r ku cï kë kɔn riɔ̈ɔ̈c, thɛ̈ɛ̈r kë në kur yiic. Riɛl de piɔ̈u, ŋeeny ku deet de piɔ̈u, ku bɛ̈ny ke lathkër aci ke wɛɛi, weei de piɔ̈u acï ke tɔŋ bɛ̈n tiaam. Në ye kënë, acï tɔŋ bɛ̈n tiaam 'Rats of Tobruk'.

Ne 1941, go Japan tɔŋ bɛ̈i në biäk de Pacific. Lathkëër ke Ɣothralia acï Papua New Guinea bɛ̈n gël ëya. Lon dïïït kën a cë bɛ̈n thɔ̈n jeec këc cak ŋiɛc piɔ̈ɔ̈c. Aa cë bɛ̈n thɔ̈r kek jeec Japan roor, kuur kɔ̈u ku dhël riäkriäk cɔl Kokoda Track yic. Lathkëër ke Ɣothralia acï lathkëër ke Japan bɛ̈n tiaam. Mät Anzac Cove Gallipoli ka ye tɛ̈ ye kɔɔc Ɣothralia la thïn bïk jiɛɛc ken la tak.

Jec cë moc Kokoda Track
yic kony raan Papua

Në 1942, lathkeer ke Japanake cï ɣän ke lathkëër ke British dɔ̈m piny de Singapore. Ka jec 15.000 ke ye jeec Ɣothralia aa cë bɛ̈n ya jeec wäär dɔm Japan ku ɣɛ̈th keek bïk gëkluuŋ jäl Thailand bë la Burma bɛ̈n la looi. Në thaa de yïk, lathkëër juëc ke Ɣothralia ake tɔ̈ në yaaŋ yic në japan. Cɔkalɔn cï jeec Ɣothralia cë dɔm ye them bïk ke nhïïm muk, ka bäny ku jeec ce bäny cë ke nhïïm thɔ̈ɔ̈ŋ ke 2700, jeec juɛ̈ɛ̈c Ɣothralia aa ŋuɔt ke cë bɛ̈n thou thïn.

Sir Edward 'Weary' Dunlop (1907–93)

Sir Edward 'Weary' Dunlop eye diktor gɛɛny piɔ̈u arëët ku ye raan thiɛkyic de Ɣothralia. Në tɔŋ de Pinynhom de Rou, yen aci bɛ̈n dɔm në lathkëër ke Japan ku leerë Buma bë lɔ luuï në Thai-Burma Railway. Ee ye lon rir yic apɛi.

Ke ye bɛ̈ny de lathkëër, Weary acï jɛcke bɛ̈n ya jääm, ku ke ye diktor aci kɔc bɛ̈n ya töök agut bïk pial. Yen ecï yɔŋ arëët në kamic ku ŋoot ke luï.

Në 1969, yen acï bɛ̈n yiɛ̈n ariöp de luɔi de wal. Ɣɔn thou en, go kɔc kee 10,000 lɔ në cäär kɔ̈u në Melbourne ye ke cɔl "Dïktor de Railway'.

Tɔŋ kɔ̈k

Në thök de Tɔŋ de Pinynhom de Rou, gɔl në 1950 agut 1953, ke lathkëër ke paan de Ɣothralia ake cï tooc bïk lɔ mät në lathkëër ke United Nations ku lekë paan de l South Korea gël në jeny de north cin.

Në ye kënë cök, Ɣothralia acï bɛ̈n mat kenë America ku kony kë akuma de Vietnamese në Vietnamese ke communist cin. Tɔŋ de Vietnam acï bɛ̈n ya tɔŋdït lɔ në tɔŋ de Pinynhom de Rou cök, gɔl në 1962 agut 1973, yen ëya, yenë ke ye tɔŋ bäär yic, cï lathkëër ke Ɣothralia thɔ̈ɔ̈r. Enɔŋ teerdït, kɔc juëc ke Ɣothralia ake jiëi tɔŋ, määnkë dɔm de kɔc tɔŋ në riɛɛr.

Jeec Ɣothralia aa cë lui bɛ̈ɛ̈y kɔ̈k reen cë wan yiic, cït East Timor, Iraq, Sudan ku Afghanistan ku aa cë UN kony bë dɔ̈ɔ̈r muk ɣɔ̈n juääc yiic pinynhom gut Aprika, bɛ̈ɛ̈y Arab ku biäk Asia-Pacific.

Kööl Tɛktɛk̈

Kööl Anzac a tɔ̈u ku Kööl Tɛ̈ktɛ̈k a tɔ̈u, ku yeen ee kööl ye kɔɔc Ɣothralia kɔɔc cë thou tɔŋ yic tak. Kaam 11 nh kööl 11 Ɣɔ̈rbɛ̈kläi (pen 11) ruöön thok ebën, kɔɔc Ɣothralia aa kɔ̈ɔ̈c bïk jeec cë röt gam, ku kɔɔc kɔ̈k cë luui tɔŋ yic, tak. Ɣok aa ceŋ yɔ̈ɔ̈k malual cɔl poppy.

Kök run 1900 yiic

Në kaam de Tɔŋ tueeŋ de Pinynhom ku Tɔŋ de Rou de Pinynhom, bɛ̈n paan de Ɣothralia erir yic apɛi. Dɛ̈ e'ya, ciin de kɔc bɔ̈ paan de Ɣothralia ecï rɔt juäk, röör, eke bɔ̈ në southern Europe. Ake cï bɛ̈n në piööc, nyïny gäk yic ku ciɛɛŋden. Acï bɛ̈n luuï cökë paan de Ɣothralia piny, ɣïkë cäär ku railways. Atën de Italian stonemasons acï kä juëc bɛ̈n looi në yïk nhial de baai.

Në thök de 1930, abakeeny ke Jewish acï bɛ̈n paan de Ɣothralia në Europe. Aa ke kat kë dïït cɔl Nazi Germany. Aa ke bɔ̈ Germany, Austria, Czechoslovakia, Hungary ku Poland. Kɔɔc juääc kam ken aa ke cë piöc apɛy ku ŋickä kä juääc ku keek aa cë Ɣothralia bɛ̈n kuɔny nhial.

Jec 18 000 ë Italia cë dɔm Tɔŋ Pinynhom II yic aa cë bɛ̈n mac Ɣothralia. Aake ye rëër në kaam thintet paan de abaköök, etɛ̈ɛ̈n acï nyiëc muk ku piööcë ka juëc në biäk de piny ku kɔc. Abaköök bɔ̈ Yurop cëŋ Ɣothralia.

Apakaat wäär bɔ̈ ɣɔn cï tɔŋ thök

Abakeeny eke bɔ̈ në kaam cenë tɔɔŋ thök

Wäär cï tɔŋ thök, Ɣothralia a cë kɔɔc juääc bɛ̈n Yurop bë akuën juak yic. Raan maliöön gɛ̈ɛ̈k ye cë kat Nazi Germany ku ee cïn tɛ̈ bï kek dhuk bei rin cï Soviet Russia baai dɔm. Tɛ̈ cït raan 170.000 a cë bɛ̈n gam bë köök Ɣothralia bïk yam bɛ̈n gɔl.

Aya, kɔɔc luɔy aa ke lik baai Ɣothralia. Akuma Ɣothralia a cë akuën bɛ̈n juak yic rin bë baai la tueŋ. Kɔɔc puɔl ku aa këc run ka 45 döötaa cë bɛ̈n ya cɔl bɔ̈ Ɣothralia £10 ku miëth ken aa ke ye puöl bïk cath majan. Kekëdäŋ, kɔɔc ke ye puöl aa kɔɔc bɔ̈ Brïtänia ku Yurop.

Lon kärba Snowy Mountains

Rin bë baai la tueŋ, Akuma Ɣothralia a cë lon dïït bɛ̈n wäär ruöön 1949 bï yen piu bɛ̈n ya dɔm Wär Snowy ke këc gua ɣet adɛ̈ɛ̈kdiɛɛt yic biäk cëën Victoria. Piu kä aa cë bɛ̈n dɔk nhïïïm bïk piny kuany yic bë kɔc la yor keek ku yök kärba thïn. Ee ke lon dïït tet ku a cë run ka 25 bɛ̈n nyaai ku jɔl thök.

Yeen ee lon dïïït tööŋ cï atëët looi baai Ɣothralia. Yen ëya ajuɛiɛ̈ɛ̈rdït de hydro-electric de pinynhom ku aye gam ke ye luɔi piɛthde civil engineering loi kä gɛ̈ike në pinynhom.

Lon Snowy Mountains a töu Kosciuszko National Park, New South Wales. Yeen a leŋ yic puör 16, ɣɔ̈n kärba ka 7, të leŋ yic makana ku tul ku ɣɔ̈n ye piu wat thïn bär döt 225 kilomëta. Biäk de ye etɔ̈ piiny.

Lon kën ee piu ɣäth New South Wales ku Victoria bï apuur la yor. Yen lon kën ee 10 buɔɔt ka ye kärba ɣäth New South Wales.

Luɔɔy ye gɔl wäär ruöön 1949 ku thöök 1974. Raan të wär 100.000 ke jäl baai 30 pinynhom a cë bɛ̈n luui ye lon kën yic. 75 buɔɔt yic aa ke ye abaköök. Na le thök, ka kɔɔc juɛ̈ɛ̈c ke bɔ̈ Yurop bïk bɛ̈n luui aa cë gua bɛ̈n rëër Ɣothralia, ku konykä Ɣothralia nhial.

Lon kärba Snowy Mountains ee kïn Ɣothralia nyuɔɔth lɔn ril ku lɔn leŋ yen yic cɛɛŋ kuöt yic ku ye pan leŋ kök.

Kɔɔc tueŋ Ɣothralia aa Aborigiin ku kɔɔc ë tuur cɔl Torres Strait

Run 1940 ku 1950 yiic, Akuma Ɣothralia ee cë wët teem bë kuat Aborigiin rac bë liu rin bë ya cɛɛŋ Yurop yen ye kuany cök. Kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia aa cë bɛ̈n ya lɛ̈k bïk ceŋ cɛɛŋ Yurop. Kën a këc bɛ̈n luui rin cï Aborigiin bɛ̈n ŋër cɛɛŋ den yic.

Run 1960, ka wël aa cë bɛ̈n waar yiic ku päl Aborigiin bïk rëër ke ye Aborigiin ku kɔc aa dhil liääp. Röör juääc aa ke ye cuɛt wäär run 1850 ku yith cuɛt aa ke këc gäm kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia ɣet 1962. Wäär cï kɔc liääp, Aborigiin aa cë jal bɛ̈n gäm nhomlääu koor ku keek aa ke ŋuɔt ke ye pïk kɔ̈ɔ̈th bïk cɛɛŋ den puöl.

Në run de 1967, ke cïn dït de Ɣothralia cït 90 në thiërnyiɛɛny yic acï bɛ̈n “gäm” në cuëtdït thiëk yic mɛn eci kɔc ke Aboriginal Aboriginal ku Torres Strait cɔk mëtë ke në Kuɛ̈n de kɔc ye paan de Ɣothralia looi në thöë-run ke dhiëc. A cë bɛ̈n nyuɔɔth lɔn wïc kɔɔc juɛ̈ë Ɣothralia yeen bë kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia mat kɔc yiic ku thöö̈ŋ keek nhïïm ke kɔc.

Dït de baai ku teer de kɔc tueeŋ Aboriginal aci kɔc bɛ̈n yiɛ̈n täŋ ye jam ye bë ke yiɛ̈n nhomlääu bïk röth- kuum kek Aboriginal kuTorres Strait Islander. A cï Akuma Ɣothralia bɛ̈n ŋic ku gɛm lɔn pɛth yen bë kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia thook ya rëër wël keen thiɛɛth, jɛɛk, cɛɛŋ ku kä keen kɔ̈k yiic.

Wët wïc Kɔɔc ke nyuc Ɣothralia ee go ŋic wäär gɔl jam run ë 1960 yiic – wäär looi kek Agöth ë Gurindji pan ye kɔc mac ɣɔ̈k thïn cɔl Wave Hill, Northern Territory. Kɔɔc Aborigiin ke ye mac ɣɔ̈k aa cë bɛ̈n jäl ɣɔ̈k yiic, ke wɛt Vincent Lingiari nhïïm. Kë cïk looi yen cë Eddie Mabo ku kɔɔc kɔ̈k bɛ̈n dɛɛt puöth bïk yiɛth ken luɛ̈ël bei.

Löŋ ë Kɔɔc ke nyuc Ɣothralia (Northern Territory) 1976 yic, Kɔɔc ke nyuc Ɣothralia aa cë bɛ̈n tɛ̈m ɣɔ̈n juääc ror ë Northern Territory yic. Na wäär gɔl run 1990 röt, luŋ ë Mabo cï Luŋ Dïït ë Ɣothralia teem ku ye cɔl *Löŋ de raan de piny 1993* në nyïny nyicë Aboriginal ku Torres Strait Islander ke piny ye këden.

Cin de Kɔc juëc ke Ɣothrala anɔŋ cïn de piny. Ɣɔ̈n kä yiic, cɛɛŋ thɛɛr Aborigiin a tɔ̈u.

Aduöŋ 1997, Adhuk ‘Bɛ̈ɛ̈ykä ke bei’ a cë bɛ̈n ɣäth bärlaman Ɣothralia. Repɔɔt ee nyooth luɔi de kuënycök de mïth juëc ke Aboriginal ku Torres Strait Islander eke ci nyääi në bɛ̈i ken yiic. Mïth kä aa cë bɛ̈n ya cɔl ‘Rem cë Kual’. Ku jɔl adhuk akuen, ka kɔɔc juɛ̈ɛ̈c la aɣeer bïk kä rac cë luöi kɔɔc ke kɔŋ Ɣothralia maan ku cɛthkä wäär ‘Kööl Gäm Awuöc’ tueŋ ruöön ë 1998.

Gäm Awuöc Tɛn Rem cë Kual, 2008

Kööl 13 Kol 2008, Bɛ̈ny ë Bäny Ɣothralia a cë wuöc bɛ̈n tɛ̈n rem cë kual bärlaman Ɣothralia yic. Bɛ̈ny de baai ecï pɛ’l de awäc gäm në nyin de kɔc thɛɛr në dhöl ecenë A Aboriginal ku Torres Strait Islander yaŋ thïn ɣɔn thɛɛr, në të cenë mïth ke Aboriginal ku Torres Strait Islander jɔt enɔŋ kɔc ken në riɛɛr.

Wël keen wäär cë lueel aa cë bɛ̈n tïbï nyin ku cɛɛl keek redio thok. Bianabuur de kɔc ke Ɣothralia acï bɛ̈n daai në jam de “thiɛ̈c de Pɛ̈l de awäc” në ɣän ke luɔi. Jam de thiɛ̈c de pɛ̈l de awäc acï tɔɔu ke ye këde kööldë. Ekenë e ye kë thiɛ̈k yic në biäk de dɛm de piɔ̈u enɔŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander Ku cït kë cit ëkënë rɔt beer dhuɔ̈k thïn në thaadë. Jam wäär gɛm awuöc ee kë ril apɛy tɛ̈n kɔɔc ë Ɣothralia ebën yekööl.

Raan gät nhial a cë cɔl ‘Sorry’ bɛ̈n gɔ̈ t Sydney nhom wäär

Në yeköol ke kä pieth looi kɔc ke of Aboriginal ku Torres Strait Islander aayenë paane de Ɣothralia ke piɔ̈u miɛt ku luɔiden aaye yaath arëët. Kɔc juëc ke Aboriginal ku Torres Strait Islander aa muk loilio ku ɣändïït ke luɔ̈i paan de Ɣothralia, agut cï biäk de löö̱ŋ, thiɛɛtha, thuur de atiɛpa, kët ku pol de kura.

Albert Namatjira (1902–59)

Albert Namatjira ee ye raan ye thuur arëët yen acï kä juëc ke paan de ɣothralia looi në ye biäknë. Ke ye raanthi, Albert acï miöcden de thurr bɛ̈n nyuɔɔth arëët. Yen ekënë piö̱ɔc arëët në bïäk de thuur, ku yen e nɔŋ nyïnyddït de ye luɔ̈inë ku atiɛpaai ke në Ɣothralia aci bɛ̈n piath arëët.

Yen ku tiŋde ke kaa ke ye kɔc tueŋ ke Aboriginal eke cï yiɛ̈n cääta de mɛnh de baai. Luɛlde ake nɔŋ riɛr de cuɛt në thaa de kö̱ɔc, lëu bïk bë juur në ɣän ke tɛ̈c ke yïkë röth baai. Gɛm de caata de mɛ̈nh de baai enɔŋ Albert yene ye jö̱k de gäm de yith ke kɔc col paan de Ɣothralia.

Pïïrde aci kɔc ɣer bɛ̈n wɛɛi piö̱ɔth bïk kɔc col gäm ku nyɛ̈ɛ̈ikë löö̱ŋ ke yaaŋ de Aboriginal aku Torres Strait Islander.

Eddie Mabo (1936–92)

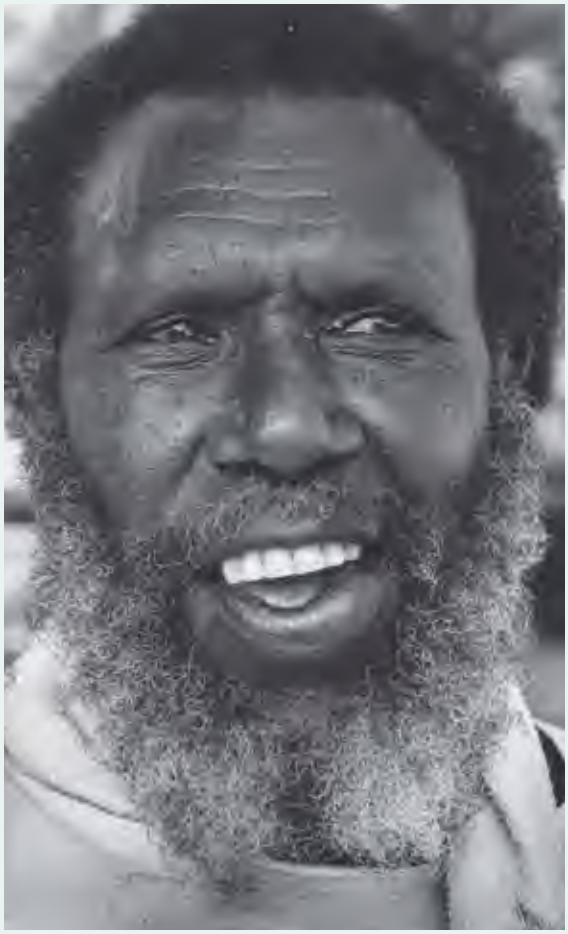
Eddie Koiki Mabo ee ye jam në biäk de yith ke piny ke kɔc ye Indigenous. Edhiëth në Murray Island, piny de kɔc ke Meriam keTorres Strait.

Në kaam koor en, eci piö̱ɔc bë tiim ku kur ku kɛm ke bɛ̈i nyic.

Ee thaa ci lɔ yenë ka cen Eddie ye bɛ̈n nyic lan cen pinyden lö̱ö̱m kë Crown land në Lö̱ŋ de Ɣothralia ku cïï beer ya pinyden. Yen acï tuɔ̈c de piönde bɛ̈n tääu në luɔ̈i yic ku leer wɛ̈tde në makäma yic në nyin de kɔc ke Murray Island yic.

Në 1992, në run cï kut, luŋ de Eddie acï bɛ̈n tiɛ̈m në High Court yic. Wɛ̈t de Mabo e jam lan nadë kɔc ke Aboriginal anɔŋ riɛɛr bïk piny de kuarken lö̱ö̱m te nɔŋ en kë ye ye nyuɔɔth lan yen pinyden, alëu bë kë ye pinyë lö̱ö̱m. Etäŋë acï piny juëc bɛ̈n cɔk dhukë ke ciɛ̈ɛ̈n enɔŋ kɔc ke kek.

Eddie Mabo aaye tak në riɛr de piɔ̈u në wɛ̈t de piny cen jam arëët në biäk de kɔc Aboriginal ku Torres Strait Islander.

Bɛ̈n de kɔc ke ceŋ wääc

Run 1950 ku 1960, wun Asia, luëk Nhialic ku akuut cɛɛŋ aa cë bɛ̈n jam bë atëk thok puöl bë ciën kɔɔc ɣer ku kɔɔc yïndä.

Ruöön 1958, Akuma Ɣothralia a cë athëm wël bɛ̈n puöl ku na 1966 ka Ɣothralia ŋany ɣöt bë kɔɔc cë gam, ku a ce kɔɔc Yurop, cɔl ye bɛ̈n. Na wën ka jal bɛ̈n yök lɔn pɛth yen bë kuat raan cɔl ye bɛ̈n Ɣothralia.

Löŋ Ɣothralia ɣer aa cë bɛ̈n teem kɔ̈u wäär ruöön 1973, ku loi baai bë ya pan ë cɛɛŋ kuötic. Në ye thanë, Akuma acï löön rɛc ke yang bɛ̈n nyaai cɔk kueer de raan ebɛ̈n cɔk lääu. Ruöön 1975, wäär cï Tɔŋ Vietnam thök, Ɣothralia a cë kɔɔc juɛ̈ɛ̈c këc kaŋ gam bɛ̈n cɔl bɔ̈ dhël Asia.

Gɔl në 1945, biänabuur de kɔc acï bɛ̈n paan de Ɣothralia, nɔŋ yic kɔc eke bɔ̈ në ɣän eke thɛ̈ɛ̈rë tɔŋ keek. Yeköol, kɔɔc köök Ɣothralia aa bɛ̈n ɣɔ̈n juääc pinynhom.

Ɣothralia anɔŋ löŋ ye raan cɔk lääu nhom, raan de kuɔɔt wääc, ciiɛŋ wääc bïk röth yök ke ye kɔc ke baai. Elöŋë aluï ke raan ebɛ̈n tɔ̈ paan de Ɣothralia, nɔŋ yic thiɛtha de akuma. Atɔ̈ në ajuiɛ̈ɛ̈r de piöc yic gɔl në thukuulthi agut thukuuldït, ku yen ye cɔ̈ɔ̈k de ɣän ke luɔ̈i.

Yith ke ŋɛk ye dhil riëu ku raan ëbɛ̈n athöŋ nhom ku akut de Australian Human Rights Commission ee luuï arëët në biäknë në yitheet ku Territory yiic. Yaaq de guɔ̈p në cïn de raan ajiɛië ku ka ye löŋ waai ë paanë.

Ɣothralia acï ya paan cenë kɔc ke ciɛɛŋ wääc bɛ̈n thïn ku ka gäm röth ë tök. Ɣothralia yeköol a cë wɛ̈t teem bë kɔc ebën mat wut, rin bë raan rot ya tïŋ ka ye raan ë Ɣothralia.

Dr Victor Chang (1936–91)

Dr Victor Chang ee ye dïktor piɔ̈u. Victor Peter Chang Yam Him ee dhiëth në China në run de 1936ku bï Ɣothralia ye run 15.

Yen ecï luuï në akïm cɔl St Vincent's Hospital në Sydney ku në run de 1984 acï të de cum de piɔ̈u bɛ̈n looi paan de Ɣothralia. Në 1986, Victor acï bɛ̈n yiɛn ariöp cɔl Companion de Order de Australia.

Victor ɣɔn cenë yök ke ciën kɔc juëc ye piɔ̈th ken gam go piɔ̈n de lïthïk looi, mɛn ëci duɔ̈r thök ku jɔl guɔ thou në run de 1991.

Akut de kuɛ̈n ne ye biäke acï cäk në rinke. Yen aaye tak, në piöcde, riɛrde piɔ̈nde ku täŋ piethde.

Mɛt wut

Yär cë wan kä aa cï nyuöth tɛ̈ thin nyɔɔt anyëköl daan Ɣothralia yic. Yïn a cuk lor dɔ̈c du yic ku yïn a yeku lɛ̈k ba yï cin mat ke ɣook buk pan mac ë dɔ̈ɔ̈r ku kuaany ken guiir.

Ke wɔ ye kɔc ke Ɣothralia, yïn bë ka ye mɛ̈nhde baai ke looi ku yok kä pieth ke baai ke yin ye raan de Ɣothralia ku ye raan de paan de Ɣothralia. Yïn ŋɛk yïn nɔŋ cin në luɔ̈i de baai yic në lɔtueŋde ku wɔ ŋɛ̈ŋ konydu në kä ke baai yic.

Wël abaŋ cï kɔc ye them

mandup
Raan wën kɔc la luɛɛl bɛ̈ɛ̈y kɔ̈k yiic

akut
Akut kɔɔc wën cë kuany bïk wël jääm yiic, cëmën akut wën tɛ̈ bë luöi tajiir jääm yic

panabun ye mïth nin thïn
Panabun wën cë looi bë mïth ya nin thïn ku cïk dhuk baai ɣet köol thöök thɔl ë piööc

ɣɔ̈ŋ
Ɣɔ̈n ë Ɣothralia wën cïn raan cë kaŋ yïk thïn

wun ɣɔ̈k
Dom dïïṫ wën cë looi bï ɣök ya mac thïn rin riëŋ den

athöör
Athöör cë gɔ̈t bë yith ku loiloi adöc lueel

piny jäŋ
Tɛ̈ wën rɔm jäŋ

raan cë dam jec yic
Raan wën cë dam jec yic ku ee këc tak bë la jec yic ku a cë dhiɛl bɛ̈n la thïn wäär thɛ̈r tɔŋ

Piny akuma
Piny wen cïn raan leŋ yeen ku ye kën akuma

athör ye piɔ̈ɔ̈c
Athör wën cë kuɛ̈ny bei bë ke ya piɔ̈ɔ̈c

raan ŋɔ̈ŋ nyin
Raan cïn wëëu ku a cïn tɛ̈ bë yɔ̈k wëëu

kaaŋ cɔl didgeridoo
Kaaŋ cɔl Didgeridoo ee kë ye kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia kooth bï kek ke nyïn gäät ku ee tim yen ye teem bï ye looi

ŋiɛc luɔy
Kuëny de cök de löŋ ku cïn kucë yök, luuï de kɔc në yic ɣeer.

kɔɔc cë thou tɔŋ
Röör ku diäär wäär cë la thou tɔŋ

cak
Bë raan këdäŋ buth wälä bë cak

Kä wën ye looi baai ebën
Akuën kä wën ye looi baai ebën ruöön yic

atuöc
Atuny dïïṫ wën bɛ̈n looi nïn wär nïn ka rou

gueel rac
Awuöc dïïṫ rɛɛc wen wïc raan yeen bë akuma töu nhial rac

kïït
Cït-nyicke ku nyoothden

Cït cï t; ɔc de Indigenous
Thuur wën cɛɛŋ ë kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia nyuɔɔth

Kɔc thɛɛr ke ye cɔl Indigenous
Kɔɔc ke kɔŋ nyuc baai Ɣothralia – baai Ɣothralia, Aborigiin ku kɔɔc tuur Torres Strait kek aa kɔɔc ke kɔŋ nyuc ku jal jäŋ lök bën

piny
Piny abak

të pɛɛth cë döötdööt
Të pɛɛth wën cë döötdööt anyëköl baai yic

Raan de piny
piny ë kɔɔc ke kɔŋ nyuc ɣothralia Yith ë kɔɔc ke kɔŋ nyuc Ɣothralia wën cï löŋ ke päl piny

anyëköölköl këc gɔ̈t
Anyëköölköl wën ye kä cë röt looi thɛɛr lueel

raan ɣar dhël
Raan tök kam kɔɔc wäär kɔŋ köök Ɣothralia, na ye run thɛɛr yiic ke ya raan leŋ kë pɛɛth cë lëu

lueel thok thiɛɛth yic
Bë raan la luɛ̈ɛ̈l thok bärlaman yic

kuöm
Awai ci duluk yiɛn raan, nɔŋ kaam de ben tö ɣön döm, enɔŋ cï yök ke nɔŋ awäc.

wëëu ariöp
Wëëu ariöp wën cë teem bë ya kek ye dɔ̈m kɔc

kä war röt cɛɛŋ yic
Wër bï baai waar yic amääth ku ce kë wën loi nääk

dhuör ë baai
Dhuör wën bï akuma raan dhuur rin bë athɛ̈ɛ̈k nyuɔɔth tɛn raan leŋ kä path cë luöi baai

rɔk
Rɔk wën cë looi tiim ril tör

abiök
Kɔɔc wën wën cë luööi bïk ɣök ya biɔ̈ɔ̈k

luɛl kë man
Të mël kɔɔc ë luɔy ë luɔɔy, cëmën, të jɛy kek wɛ̈t cï raan cë ke luööi lueel

riɛl cuɛt
Riɛl ë raan wën lëu bï yen cuɛt të kɛ̈ɛ̈c kɔc

kuɛ̈ɛ̈ŋ
Gäm wën bï raan gam bë luui mäktam jäŋ yic

pïïr ë raan akut yic
Akut pïïr raan thïn wälä të deen bïï yen cök thïn, luɔn de, nyiɛn de

Rin lëk kɔ̈k

Döc ë Ɣothralia

Rin ba lëk kɔ̈k yök biäk döc Ɣothralia nem www.citizenship.gov.au.

Ɣothralia

A lëu ba wël juääc yök biäk Ɣothralia ɣönkuɛ̈n thiääk ke yïïn. Läkkaɣukar kä aa lëu bïk yï kony aya:

- Wël cek yiic ë Ɣothralia www.australia.gov.au
- Cɛɛŋ ku tuk www.dfat.gov.au

Aguir akuma ë Ɣothralia ku loiloi

Aguir akuma ë Ɣothralia ku loiloi www.australia.gov.au

Raan cë kuany bë la ɣön piiny wälä ɣön nhial bärlaman

Raan duun cë kuany bë la ɣön piiny wälä ɣön nhial bärlaman a ŋic kä juääc biäk aguirguiir akuma ku loiloi.

Akuën kɔɔc cë kuany bë la ɣön piiny wälä ɣön nhial bärlaman a tɔ̈u www.aph.gov.au.

Aguirguiir akuma ë Ɣothralia

A lëu ba lëk kɔ̈k biäk aguirguiir ë Ɣothralia cë lueel ya athör kën yic yök tɛ̈ neem yïn läkaɣukar kä:

- Jec ë Ɣothralia www.defence.gov.au
- Bakut de Ajuiɛ̈ɛ̈r de Cuɛt ne www.aec.gov.au (Australian Electoral Commission)
- Bolïnh ë Ɣothralia www.afp.gov.au (Australian Federal Police)
- Akut de Yïth ke Mɛnh Raan në Ɣothralia cɔl Australian Human Rights Commission www.humanrights.gov.au
- Akut de Kura Australian Sports Commission www.sportaus.gov.au
- Mäktam Ajuër Ɣothralia www.ato.gov.au (Australian Taxation Office)
- Yïŋ Kɔɔc Tɔŋ Ɣothralia www.awm.gov.au (Australian War Memorial)
- Bɛŋ Dïït ë Ɣothralia Reserve Bank of Australia www.rba.gov.au

Aguirguiir ce käk akuma

A lëu ba lëk juääc biäk aguirguiir ce käk akuma, cë lueel ya athör kën yic, yök të neem yïn läkaɣukar kä:

- Aguir ë Bradman Foundation Australia www.bradman.com.au
- Aguir ë (Hamlin Fistula International www.hamlinfistula.org
- Aguir Akïïm Pär Ɣothralia Royal Flying Doctor Service of Australia www.flyingdoctor.org.au
- Panpiööc Aliric School of the Air www.schoolair-p.schools.nsw.edu.au
- Bääny ë Kärba Gɔn Snowy kɔ̈u Hydro-Electric Authority www.snowyhydro.com.au
- Aguir ëFred Hollows Foundation www.hollows.org
- Ɣɔ̈n cï UNESCO gät piny cɔl UNESCO World Heritage Centre whc.unesco.org
- Aguir ë wuöt Pinynhom ye cɔl United Nations www.un.org
- Pan Jäc biäk Puöu ë Victor ye cɔl Victor Chang Cardiac Research Institute www.victorchang.edu.au
- Abiöökruaal Ɣothralia (Volunteering Australia) www.volunteeringaustralia.org

Kɔk̈

Gör läkaɣukar kä yiic ba lëk kɔ̈k yök:

- Löŋ ë Ɣothralia www.aph.gov.au
- Lɛc ë kɔɔc ë Ɣothralia Ruöön yic www.australianoftheyear.org.au
- Wël yom dhuk Ɣothralia www.humanrights.gov.au
- Ɣɔ̈n cï amatnhom pëën bë ke cï yïk yiic www.environment.gov.au
- Kuɔny tɔ̈ në online www.esafety.gov.au
- Yaaŋ ku tɔŋ baai kuɔɔny www.respect.gov.au, www.1800respect.org.au, www.dss.gov.au/women/help-is-here-campaign
- Kɔc nyic në Ɣothralia: Athör ë kuɛ̈n de akökööe ke kɔc në Ɣothralia adb.anu.edu.au
- Abër lööŋ jɛ̈ɛ̈m yiic Ɣön de jam www.aph.gov.au
- Ɣön de Jam de Ɣothralia www.aph.gov.au
- Maktam de Piööc Ɣon de Jam www.peo.gov.au
- Kööl ye jäŋ lɔ̈ŋ www.australia.gov.au
- Yaaŋ de guɔ̈p humanrights.gov.au
- Kɔɔc tueŋ Ɣothralia aa Aborigiin ku kɔɔc ë tuur cɔl Torres Strait. www.australia.gov.au

Lueel

Thuraa kä ake guir akut de Department de Pɔ̈ɔ̈r, Pïu ku Environment:

p50 Roŋ de Tasmanian

Thuraa kä aake guir akut de Department de Home Affairs keek:

p5 Yiit de gam de cääta mɛ̈nhde baai nët Albert Hall, Canberra
p5 Cääta de mɛ̈nh de baai de ë Ɣothralia
p11 Yiit de tol, Canberra
p34 Kɔc ke baai në yiit de gɛ̈m de caata de mɛ̈nh de baai, Canberra

Lueel Thuraa kä aa cï Aguir ë Tɔɔu Ɣothralia (National Archives of Australia) puöl bë ke gɔt:

p51 Mïth tɔ̈u dom amɛ̈l NSW – Panpiööc aliric, thur run 1962 (ref: A1200:L42511)
p60 Dick Smith, bɛ̈ny aguir ë pär, 1991(ref: A6135:K23/5/91/1)
p65 mɛp ë Abel Tasman ë New Holland, 1644 (ref: A1200:L13381)
p68 Thuraa tëër ë dääp ruöön 1851 (ref: A1200:L84868)
p70 ‘ kɔɔc ‘Afghan’ cath Jamaal baai kɔ̈u aɣeer Australia (ref: A6180:25/5/78/62)
p77 Sir Edward ‘Weary’ Dunlop tɔ̈u mäktab de yic, 1986 (ref: A6180:1/9/86/12)
p78 Abaköök cë ɣëët Ɣothralia – kɔɔc Italia wäär thukar tɛ̈n tɔ̈u Flaminia nhom baai Cairns, 1955 (ref: A12111:1/1955/4/97)

Thuraa kä aa cï Aguir ë Ɣönkuɛn Ɣothralia (National Library of Australia) puöl bë ke gɔt:

P53 Thura Judith Wright, gät run ë 1940 (ref: nla.pic-an29529596)
p65 Riɛ̈th tuenŋ cë ɣëët Sydney Cove, 27 Nyiɛth, 1788, cï John Allcot cak 1888 – 1973 (ref: nla.pic-an7891482)
p66 Thura Caroline Chisholm, gɛ̈t Thomas Fairland 1804 – 1852 (ref: nla.pic-an9193363)
p71 Thura Catherine Helen Spence, gät ruöön 1890s (ref: nla.pic-an14617296)
p74 John Simpson Kirkpatrick ku akaja de, Gallipoli, 1915 (ref: nla.pic-an24601465)
p76 Thura Sir Charles Edward Kingsford Smith, gät kam 1919 ku 1927 (ref: nla.pic-vn3302805)
p81 Thura Albert Namatjira biäk Hermannsburg Mission, Northern Territory, gɛ̈t Arthur Groom ruöön 1946 wälä 1947 (ref: nla.pic-an23165034)

Thuraa kä aa cï aguir ë iStockphoto puöl bë ke gɔt:

Kɔ̈nde Mimosa spring flowers, ©iStockphoto.com/ST-art (ref: 1135566007)
p6 män de Kangaroo ku joey në Lucky Bay, Western Australia, ©iStockphoto.com/NeoPhoto (ref: 1142608453)
p9 Kiir de Hume, Victoria, ©iStockphoto.com/tsvibrav (ref: 675826394)
p15 Opal cool ë Ɣothralia ©iStockphoto.com/Alicat (ref: 173691056)
p17 Aläm de Ɣothralia, ©iStockphoto.com/davidf (ref: 471630390)
p19 Akut de thukul de nyiir ke kuɛɛt wääc, ©iStockphoto.com/FatCamera (ref: 877714382)
p23 Ɣon de jam de Ɣothralia, Canberra, ©iStockphoto.com/felixR (ref: 157193181)
P33 Akutnhom de kɔc, ©iStockphoto.com/davidf (ref: 913541808)
p36 Gavel ku Scales Of Justice, ©iStockphoto.com/studiocasper (ref: 1004781908)

p37 Akut wääc, ©iStockphoto.com/SolStock (ref: 1203934273)

p39 Green Wattle Creek fire NSW, Ɣothralia, pɛi thiɛ̈ɛ̈r ku rou 2019, ©iStockphoto.com PetarBelobrajdic (ref: 1198579743))

p47 Hand painted didgeridoos, ©iStockphoto.com/lore (ref: 185011099)

p48 Wanh Bondi, ©iStockphoto.com/Edd Westmacott (ref: 91095176)

p49 Sydney Opera House, New South Wales, ©iStockphoto.com/slowstep (ref: 607986870)

p50 Uluru-Kata Tjuta National Park tɔ̈u Northern Territory, ©iStockphoto.com/bennymarty (ref: 1184425004)

p63 Uluru, Northern Territory, ©iStockphoto.com/simonbradfield (ref: :539027478)

p64 Thuur ë Aborigiin kuur kɔ̈u – Saratoga fish, ©iStockphoto.com/Alpen Gluehen (ref: 2761924)

p75 Päny de kä ke Tɔŋ de Ɣothralia cɔl War Memorial, Canberra, ©iStockphoto.com/ Matt Palmer (ref: 1125736631)

Thuraa kä aa cï aguir ë iStockphoto puöl bë ke gɔt:

p7 Akut de lɔ̈ɔ̈r de digenous ne Homeground festival, Sydney ©shutterstock.com/PomInOz (ref: 345113882)

p21 Raan ye cuɛt, ©shutterstock.com/Nils Versemann (ref: 446229916)

p31 Luŋ Dïït Ɣothralia, ©shutterstock.com/Greg Brave (ref: 1051621895)

Thuraa kɔk ke dhie aa kɔɔc kä kek ke päl keek bë ke gɔt:

p24 Löŋ de Commonwealth de Ɣothralia Act 1900: Wuŋ de kä cï gɔ̈ɔ̈r, atiɛpa de miöc ci mätnhom, Waragɛk ke Ɣön de Jam, Amatnhom akut de luɔ̈i de Ɣön Jam, Canberra ACT

p40 Thura Tuur Big Ben Heard thuur Australian Antarctic Division © Commonwealth of Australia, thuur L. E. Large (ref:1892A2)

p52 Thura Sir Donald Bradman thuur Tɔ̈ɔ̈r ë Cricket ë Bradman. Sir Donald Bradman ka ceŋ geeŋ ë Cricket ë Australia thur wäär 1931-32 tuuk kɔc Australia

p54 atiapa de Dr Fiona Wood AM tɔ në National Kanthol de Kööl de Ɣothralia

p55 Thura Professor Fred Hollows thuur Fred Hollows Foundation, thuur Frank Violi

p56 atiapa de Dr James Muecke AM tɔ̈ në ajuiɛ̈r de gɛm de ariöp de Ɣothralia de ruɔ̈n

p56 atiapa de Dupiööc Michelle Simmons tɔ̈ në National Kanthol de Kööl de Ɣothralia

p61 Thura Dr Catherine Hamlin AC thuur Hamlin Fistula Relief ku Aid Fund

p71 Thura Lord Lamington ka jɛ̈ɛ̈m kɔc Brisbane, wäär mɛt baai yic ruöön ë 1901, thura Ɣönkuɛ̈n Pankoor Queensland, thuur H.W. Mobsby (ref: 47417)

p72 atiapa de Cowan tɔ̈ në National Museum de Ɣothralia Australia

p73 atiapa de Dorothea Mackellar tɔ̈ në Ɣön de kuɛ̈n de Yithet de NSW

p76 Thura adhiët ye kɔc thal ajïth thïn thuur Ɣönkuɛ̈n Pankoor New South Wales (Ɣönkuɛ̈n Mitchell). Mïthabuun aa kääc bë ke muɔɔc cuai ajïth ku ayup majan, Panpiööc Belmore North, NSW, 2 Bildït 1934, thuur Sam Hood (ref: H&A 4368)

p77 Thura Kokoda Track thuur Australian War Memorial (ref: 014028)

p81 Thura Eddie Mabo thuur Bernita ku Gail Mabo

p82 Thura Dr Victor Chang thuur Victor Chang Cardiac Research Institute

wëlthi

